



S R Đ



Br. 2.

Dubrovnik 31 Januara 1903.

God. II.

KITA LUBIČICE.

— Pripovijetka —

Posvećeno drugu Vasi Glušcu-Lahorskom.

Bila je lijepa kao vila. Njemu se činilo, da nigdje na svijetu nema lepše od ņe. I ja sam je poznavao i zaista je bila divna. Kad bih je pogledao, ne bih znao, čemu bi joj se većma divio. Ono punačko andeosko lice priča ti o naj većoj rajskoj nevinosti, prestavlja ti nebo čisto, vedro, bez sjene i oblačka, sa koga sjaju dva žarka sunašca — ņene plave oči u kojima se nalazi svijet pun dražesti i miline. Po licu joj se osula blaga rumen, kô rumen po tajanstvenom večerņnem nebu, pa čisto zatrepti, zalebdi, kad poleti osmijeh sa ņenih ružičastih usana. A one bujne plave vlasi razasule se kô pramenovi žarkoga sunca na uranku, pa se viju niz ņena pleća poput vilinskih. Vatrene joj se grudi talasaju kô valovi Siņnega mora, a nabujale dojke saņaju na grudima kô bijela dva labuda na morskome žalu. Stas joj je vitak kô vitka jela, ņežan, dražestan, omamliv i zanošliv

Kad je pogledaš, neki te čudni zanos obuzme — obuzme te neko čudno miš. Pomisliš, je li to san ili java? Ko stvori taki dražesni stvor? Je li to stvor darvinski ili stvor svemoćnog stvoritelja?

U ņoj vidiš sjediņene sve dražesti i miline ovog varljivog svijeta, zaboraviš, da si smrtnik, da ti život samo kratko vrijeme traje

I sve joj je krasno a ime još krasnije — starinsko srpsko ime Desanka. A on je volio silno. Bio je kao izvan sebe; često sam ga zatekao tužna i nevesela, gdje duboko uzdiše

Jednoga se dana prošećem do u „Gaj“ više Sarajeva. Kad sam stupio na livadiću, što se nalazi usred „Gaja“, ugledao sam ga u prikrajku u hladu divlje kruške. Bijaše se naslonio na lijevu ruku a u desnoj držaše kitu plave lubičice i tužno gledaše u ņu. Bio se toliko zanio u mislima, da me nije ni opazio, kad sam mu se približio. Dok sam stajao blizu ņega, ote mu se dubok uzdah sa riječima: „Ah Desanko, Desanko!“

Znao sam, da uzdiše od ljubavi, pa mi bijaše ņao, da mu narušavam ņegov sveti mir! — ņegovo uņivanje u dubokoj tuzi, ņegovu samoću — naj svetije časove ņivota, ali ipak rekoh: „Milane, zašto to Desanku zoveš?“ On se trņe, pa me tužno pogleda: „Zovem je za to, jer znam da je ne ću više nikada dozvati“. Ja ga ne razumjeh u prvi mah. Sjedoh do ņega i rekoh:

— Zašto je ne ćeš dozvati? Ta ona je ņiva. Ja sam je baš sada vidio na „Keju“.

— Da, ņiva je, ali je za mene već mrtva.

— Da nijesi iznevjeren?

— Da.

— Pa ta valda nijesu u ņoj sve djevojke. Još ima djevojaka i još dosta Desanakâ.

Ima, ali kao što je ona, takve nema nigdje na svijetu. Ti ne moņeš pojmiti, kako je draņesna, kako slatko zvone rijeći sa ņenih rujnih usana. Ah, brate dragi, da si bio samo jedan put mjesto mene pod ovom kruškom, pa da te je samo pogledala kao mene onim vodnim plavim oćima, pa da ti je rekla: „Ja te ljubim kao nebo“, ti bi pomislio, da si u rajû sa nebeskim anđelom.

— Dakle je ova kruška svjedok vaņih ljubavnih razgovora i sastanaka.

— Da! Negda svjedok sreće i zadovolstva a sad samo bola i tuge. Koliko sam joj puta pod ovom kruškom, milujućii joj plavu kosu, pripovijedao o ljubavi, o davnoj davnini i o svemu, što mladu dušu moņe zanositi! Ćesto sam joj izlagao u glavnom nazore: Kanta, Darvina, Dekarta, Lajbnica, Šopenhauera, ņelinga, Hegela, Nića i drugih. Najmaņe joj se svidao Darwin, pa bi ćešće rekla: Ta je li moguće, da smo mi postali

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

od m ?“, a ja bih, pogledavši je onako divnu i nehotice rekao: „Ne zaista! Ako je svak a ono ti nijesi“. „Koliko sam joj puta pripovijedao o Koperniku, Kepleru, Nutnu i Galileju! A kako bi se tek zaniжела, kad bih joj pripovijedao hipoteze o mogućnosti ljudske egzistencije na Marsu a po tom možda i na nekim drugim planetama. Ona bi pri tom češće rekla: „Da li ima i tamo ljubavi?“

Mora da ima — rekao bih joj — jer šta bi im život bez ljubavi.

— A šta će ti ta kita ljubice? — upitah ga po tom.

— Ovo mi je posledni spomen od nje. S ovom mi je kitom i polubac dala — ali posledni polubac.

— Pa kakav je uzrok, te te je izneverila?

— Čudan! Možda mi ne ćeš ni vjerovati.

Nijesam bio u Sarajevu za nekoliko mjeseci i ona se za vrijeme po nesreći zaljubila u — jednu svoju drugaricu.

— Zaista čudnovato — rekoh. Pa šta misliš na to?

— Mislim, da danas i nema prave ljubavi. Kao što je pravo junaštvo i pošteće skoro sasvim iščezlo, tako je isto i prava ljubav. Vjerujem, da je bilo više Romeâ i Julijâ, da je bilo nekad prave ljubavi, pa s toga i sañam pokojno staro doba, u kome je ljubav živjela.

Ja sam sañalo

— A možda bi moglo biti lijeka tvojoj tuzi.

— Kako? na koji naćin?

— Prije svega, voliš li svakoga nezina?

— Svakoga nezina! To je ćudo, u svakom nenom vidim samo nu.

— Dakle se tebi sviđa nezina sestra Olivera?

— Da.

— Pa ne bi li bilo moguće, da svu onu ljubav, koju osjećaš prema Desanci preneseš na Oliveru i eto ti onda lijeka tvojoj bolci.

— To je donekle dobro, a istina je i da sama Olivera osjeća neku simpatiju prema meni. A i lijepa je. Osobito mi se sviđa kod nje ona duboka sentimentalnost, ona blaga ćednost a ponajviše nezina poniznost i demokratska naćela. Ali se bojim, da joj srce nije od mramora. Da, od mramora! Ja drđim,



da većina ženskih ima srce od mramora. Većina ih je prevrtljiva. Nemaju postojanosti. Naj maña ih stvar može pokolebati. Odakle bi jedna ženska mogla biti vjerna punih osam godina, kao što sam ja Desanci?

Ženske mijenaju ljubavnike obično svake nove godine. Rijetka je vjerna ženska. Gdje je u ñih primjer takve ljubavi, kakvu je gojio u svom bñnom sreću božanstveni Dante prema Beatrici ili Petrarca prema Lauri? Toga nema! Žensko je srce podvrženo čestim promjenama. Ono srce za sjajem i raskošom kao žedni Beduin za oazom. Dale mislim, *da onaj koji ñubi, nije ñubljen, a onaj, koji ne ñubi, da je ñubljen*

Ja sam na to šutio, a on dodade dalje:

— Ne, ne! Mome sreću nema lijeka. Moje srce gori naj čistijom i naj žarčom ljubavlju, ali nema sreća, koje bi mu drugom bilo, za to će ono izgorjeti u ljubavnom žaru. Ljubav čovjeku mili život, bez ñe bi mu bio jednostavan, suhoparan i dosadan, kao što je sada meni. Ja već ni naj mañe ne cijenim život. U ovaj trenutak smrt nije ništa strašno za me

Poslije ovih riječi ustade na noge i baci kitu ljubice u travu pored kruške govoreći: „O kad bih mogao s ovom kitom ujedno baciti i svu dosadañu prošlost“. Po tom smo se krenuli niz „Gaj“.

Idući tako, zapjeva Milan:

Ej dvoje su se milovali dragi:
Omer momće, Mejrima djevojka
U proleće, kad im cvatav'jeće,
Kad im cvatav' zumbul i karanfil itd.

To je on tako tužno pjevao, da mi se nikad prije toga nije pjesma tužnijom učinila. Glas mu je drhtao i jecao, pa mi se činilo, da ga razumije čak i drvle i kameñe

*

Prošlo je poduže vremena po tome a ja nijesam ni opazio, da ñega nema u Sarajevu. Veoma se iznenadih jednoga dana, kad čuh da je ñegova nesudenica dobila od ñega pismo iz Genove. To me je toliko zanimalo, da se nijesam smirio, dok nijesam dobio to pismo u svoje ruke. Pismo glasi:

Desanko!

Genova 15. apr. 189....

Sad pri polasku iz Genove hoću da ti napišem nekoliko riječi možda poslednji put. Tvoja me nevjera bacila čak u Genovu, a dokle će još, to samo promisao znade. Ja idem a ne znam ni sam kud idem. Tražim nešto, a ne znam ni sam šta tražim. Tužan sam, ali skoro uvijek pjevam pjevajući tugu. Često sam puta na svom putu proveo čitavu noć budan s tamburicom u ruci. Često bih tako stao, pa gledao zvjezdano nebo talijansko, gledao kako preleti po koja zvijezda preko neba, da se više nikad ne vrati, i slušao šum obližnje rijeke i pirkaće povjetarca, pa bih onda tiho uz tamburicu zapjevao: „Ej dvoje su se milovali dragi“ i suze bi mi same tekle Ah, krasne su noći pod zvjezdanim talijanskim nebom, ali mi mnogo slade bijahu pod srpskim nebom, dok me tvoja nevjera ne baci u tuđinu Ja bih svisnuo od bola i tuge, da sam dalje ostao u Sarajevu, jer u putovaću i naj raćenije srce nalazi neke utjehe. Ti ne možeš ni pojmiti, kako je putovati svijetom! To je jedino, što mi još godi. Od Sarajeva do Genove vidio sam koješta. Nagledao sam se visokih brda, nepreglednih poľa, gustih šuma, dubokih rijeka, različitih gradova, svakovrsnih ljudi i divotnih predjela. Kao što već spomenuh, skoro uvijek pjevam kucajući u tamburicu. Ali ne misli, da su to pjesme vesela, ne, to su pjesme naj veće tuge i bola, uz koje same suze teku Meni se čini, kad bi me mogla čuti, da bi i ti suzu pustila, i ako ti je srce od mramora. Blago tebi, kad ti je srce od mramora! Kamo sreće da je i moje, jer ne bih toliko patio, koliko sad patim. Da me ono ne vuče, ne bih ovuda išao, nego bih bio u svojoj domovini, u kojoj bih i svoje kosti ostavio, a ovako, sam promisao znade, gdje će mi grob biti možda i u širokom oceanu Desanko! živi srećno, ja te ne proklinem radi nevjere, jer kako bih kleo onoga, koga volim više, nego sebe Već brod daje po drugi put znak za polazak Moram se žuriti. Do nekoliko trenutaka brod će zaploviti preko širokog mora a ja ću zapjevati tužno uz svoju tamburicu:

„Ej dvoje su se milovali dragi“

Zbogom Desanko!

Milan.

To sam pismo pročitao s najvećim nestrpljenjem i dugo sam mislio o tužnom Milanu

*

Minulo je poduže vremena. Često sam se sjećao Milana, ali ni od koga nijesam mogao više ništa o njemu saznati. Jednoga se dana slučajno upoznam s jednim Bokelem, koji je baš toga dana došao u Sarajevo. Bio je mornar, te je vidio sve dijelove svijeta. Šećući uputismo se prema „Gaju“. Uz put mi je pripovijedao različite doživljaje, što ih je doživio putujući po morima. Najposlije počeo pripovijedati, šta je nedavno doživio u San-Francisku: „Jednoga sam se dana šetao pored morske obale. Poslije dužeg šetaća sjednem umoran uz obalu. Ojedom začujem sjetan glas tamburice. Iznenadnih se i pogledah i na svoje veliko čudo opazih, nedaleko gdje sjedi jedan mladić na jednoj visokoj stijeni, koja se nadnijela nad more. Glas se tamburičin nekako tužno orio a kad zatim zaori pjesma, koja počinjaše:

Dvoje su se milovali dragi
 Omer momče, Mejrima djevojka
 U proleće, kad im cvati cvjetee,
 Kad im cvati zumbul i karanfil itd.

suze mi potekoše, jer nikad u svoj vijek ne čuh tužnije pjesme. U drugu ruku ja sam se snebivao, otkuda srpska pjesma u tom dalekom tudinskom kraju. Za nekoliko trenutaka prestade pjesma a plusnu plusak niže one stijene. Odem tamo, ali tu nikoga ne bijaše, a tamburicu vidjeh, gdje plovi nedaleko od obale“ Meni sinu u pameti, da to niko drugi nije bio, nego nesrećni Milan, što se može zaključiti po tamburici a i po onoj pjesmi, koja je njemu bila najmilija. Ja na to ništa ne rekoh Bokuju prije nego dodosmo u „Gaj“ pod onu krušku. Čim smo stigli pod krušku, potražio sam onu kitu lubičice, koju je tu prije nekoliko mjeseci bacio Milan i na svoje veliko iznenađenje nadoh je i ako sasvim osušenu. Onda rekoh Bokuju: „Vidiš li, prijatelju, ovu kitu uvele lubičice! Ova je kita bila u rukama onoga, za koga mi malo prije pričaše, da je skoćio u more“ On ustuknu od čuda. Onda mu ja sve

potanko ispričah On je dugo stajao zamišljen i vidjeh, kako mu se jedna krupna suza skotrlja niz lice. Kad smo krenuli odatle, sunce je zalazilo za daleka brda bacajući svoje zadnje zrake na Trebević Činilo mi se, kao da čujem odjek pjesme, koju je on onda pjevao:

Dvoje su se milovali dragi'

i dode mi nekako teško u srcu. Kad smo stigli na „Kej“, sretno smo njegovu nesudenicu Desanku na šetnji. Pomislih, držeci onu kitu ljubice u ruci, kako bi bilo, da joj je predam za uspomenu na Milana. To sam kasnije učinio preko jedne nezine drugarice, koju sam ujedno zamolio, da joj ispriča i Milanovu sudbinu. Da li je to nu dirnulo ili nije i da li je koju suzu prolila za tužnijem Milanom, ne znam, ali kad god sam je poslije vidio, činilo mi se, kao da je nekako tužna i nevesela

Beč.

Dušan Tamingić-Humski.



AFORIZMI.

O republici učenika često je govor, ali ne o republici genijalnijeh. U ovoj stvari teku ovako: — jedan div dovikuje drugome, kroz puste prostore vijekova; dok svijet patulaka, koji dole ispod plazi, ne čuje što drugo do tutnavu i ne razumije što više, nego da se u opće nešto događa. A ovi patulci opet zbijaju dole neprestavne lakrdije i čine veliku buku, vuku se s onijem što oni gore pustiše da pane, proglašuju erojima one, koji su sami patulci i sl., što sve ne ometa one divovske duhove, koji nastavljaju svoj visoki duhovni razgovor.

Schopenhauer.



Може ли сваки постати наравствен?

— Л. Оболенски —

Најважније питање о практичној наравствености јесте: може ли сваки човјек постати наравствен и у каквом облику? Савремени философи моралисте пишу о наравствености огромна дјела, али о овоме питању ни ријечи не помињу. Они расправљају о томе, како произлази и како се развија морал као и у каквом се облику појављује — управо, у чему се састоји моралност; но сазнавањем тога ми задовољавамо само нашу радозналост. Међутим, ако је наравствени и добри живот благо, то нам је прије свега, баш ради тога блага потребно да знамо, како ћемо од сама себе створити наравственог и доброг човјека, како ћемо поступати па да дјеца постану добра и наравствена и, ако је могућно, да и својим ближњим у том погледу користимо. О томе није нико говорио, до само моралисте, који нападају на савремену науку о моралу, наглашујући, да од испуњавања или неиспуњавања извјесних наравствених прописа зависи, да живимо рђаво или да нам живот буде срећан. Ну, свакако, то је мало. Многи и без тога знају, шта значи постати бољи или гори, али не знају како се постаје бољи под утицајем навика и наслијеђених особина и средине, у којој се човјек наводи, и породице, што све скупа стоји на путу једног и бесмисленог живота, и тражи да се тим жељама и тежњама покоравамо и да им следујемо тамо, камо нас наврну. Тада се у помоћ притиче савјетима не испитујући душевне моћи, јер је сва несрећа у одсуству воље, која је врло слаба, да би се ненаравствен човјек могао одржати на човјечанској висини. У том су случају учени људи: љекари, психијатри, физиолози много човјечнији од моралиста-философа с тога, што они одмах траже средства за исцјељење наравствених и психичких недаћа. Психијатар никада не ће казати болеснику са слабом вољом: «то је штетно, не чини то!», већ тражи средства да појача саму снагу воље. И благодарећи томе, у науци, а нарочито у научној психологији и психијатрији, добивено је много истина, које скупа дају човјеку јако оруђе за одређивање своје воље и поступака путем, куда га упућују ра-

зум, принципи, идеали, а против оних навика, укуса, порока или страсти, које су штетне њему самоме, но с којима се он не може борити с тога, што не умије. У томе је и задаћа практичног морала; то је тако рећи, *наука самоваспитања и наравственог утцаја на своје ближње*. Ну, такве науке и јест и није. Ни у једној системи морала не налазимо на такав одјељак; ни у Канта, ни у Шопенхауера, ни у Спенцера, ни у Миља, ни у кога. А прије ћемо наћи одговора у љекара психијатара и у научних психолога. Основа за наше гледиште, у философа етичара нашега времена лежи прије свега у теорији наслеђа, а у философа, као што је Шопенхауер, у идеји условљености воље спољашњим свијетом. По теорији наслеђа, која је сама по себи оправдана, ако се не разумије једнострано, човјек добија све особине, наклоности, карактер и т. д. од предака, који су те особине његовали и проширивали у својој минулој прошлости. Све те особине вјековима се задржавају у мозгу и нервима потомака и показују се у виду јаких тежења, осјећања, страсти и т. д. А какав извод из тога чине теоричари у експерименталној науци? Тај је извод, да при таквим околностима, — када је дакле развитак нашег мозга и нерава утврђен животом и радом предака — ми не можемо ништа учинити за наравствени прогрес себе самих! У вези с тим узмимо и учење да је воља условљена радњама и околностима, које су ван саме ње; оно вели: када је воља условљена, што ми можемо чинити? Јер, свака наша жеља, била она као жеља у тежњи за добрим или жеља да се не тежи за добрим, има своје околности, од којих зависи њен развитак, а то значи, да нама ништа друго не остаје, него да скретимо руке. Ну, погрешност тих извода из закона наслеђа и закона узрочности и условљености воље спољним свијетом, види се и из тога, што ти изводи немају утцаја на савремене мисли, јер се руке савремених, особито културних, људи пружају тамо, куда их разум упућује изналазећи нове и нове ствари на свима пољима. Иначе би овладао онај стари фатализам и калвинизам, на основи научно-философских теорија, да је човјек још од рођења одређен на смрт или на спасење.

И за чудо, то гледиште господари над умовима, ма да је савремена наука показала (у опитима лијечења хипнотичким

саопштавањем) могућност измијенити за неколико минута врло јако укоријењене навике и карактер човјеков — и то чиме? — *ријечима*, саопштавањем, учињеним у вријеме хушнотичког сна. Доказано је, да је саопштавањем могуће лијечити ужасне навике, као пијанство, морфинизам, пороке младичког доба, лијеност и наклоност ка крађи и проституцији.*) Но, како је било могуће лијечити све то ријечима, саопштавањем, када ти пороци зависе само од устројства мозга? Ми не одричемо, да да све зависи у главном и од устројства нерво мозгане системе, али очевидно је, да зависи и још од нечега, што је за нас врло важно, иначе их не би могли лијечити саопштавањем. Зар саопштавање не опредјељује рад мозга за неколико секунда? Оно не доводи други мозак и друге перве него концентрисане пажњу болесника на саопштену идеју. Та се идеја прима у сну, т. ј. у стању бесвијесном и болесник не зна од куда је дошла у њ; њему саопштавају: у извјесно вријеме или при извјесним условима ради то и то. И, када наступе ти услови или то вријеме, онда он, по асоцијацији, изводи у свијесном стању и са општену идеју. Она, као одијељена, није ни са чим свезана, и као таква занима цијелу унутрашњост; поље сазнавања, или сву пажњу бонога; и он сљеђује пропису те идеје, и од тога се не може ни чим да одврати, већ врши њене прописе безусловно, без размишљања. Овдје је јасно, да све зависи од тога, да ли је свијесност и пажња човјекова концентрисана у вријеме на даној идеји; и према томе се све друге идеје и побуде, које су противне првој идеји, налазе ван сфере свијесности, ван сазнања, или, како би казао Вундт, ван поља аперцепције, па се и не мијешају с првом идејом, која господари у свијести, па према томе управља и вољом.

Но, зар закон пажње не утиче на нас увијек и без

*) У научној литератури познати су слиједећи случајеви излијечења пијанства: др. Вуазен излијечио је једну даму од 42 год., која је била пијаница 5 год.; једну жену од 31 год., која је била страшна пијаница 6 год.; — проф. Форел у Цириху излијечио је 4 човјека (Correspondenzblatt für Schweizer Aerzte, 1887.) Такође је такве болести лијечио и др. Љадам из Женева. Противу других порока успјешно су лијечили Декруза, Вуазен и Бериљон. Слабобојност дјеце у маси случајева лијечио је др. Лебо; она-низам — др. Рубиновић, др. Вуазен и Бериљон.

икаквог хипнотизма? У самој ствари, када је наша пажња врло јако управљена на какав било предмет или мисао, изгони из поља сазнавања све остале мисли и предмете. Када пажљиво читамо какву књигу, онда не чујемо и не видимо ништа око нас; не чујемо лупу кола, не видимо што је лампа начадила, не видимо да је гранула зора и т. д. Но таква је пажња невољна, пасивна; јер овдје спољни предмет, књига, без наше воље повлачи цјелокупну нашу пажњу и концентрише на себе сву нашу свијест. Али, када ми сами ријешавамо и када пажњу концентришемо у виду какве било удаљене сврхе, коју ваља да постигнемо, то је онда вољна пажња или активна пажња.

Рибо, у своме дјелу о пажњи, доказује, да та способност усредсређивања пажње на једној идеји јесте такође и способност, којом се изгоне из поља сазнавања и свијесности све друге идеје, којом н. пр. наш дух прекида све везе са свијесношћу осталих мисли, осталих душевних појава, које имају буди какву везу с истакнутом идејом. Но, главно је то, да оно што се назива јаком вољом, јаким карактером, није ништа друго, него та способност или умјење усредредити свуколику пажњу истакнутом ријешењу или извршењу идеје, и разумије се истиснути из поља сазнавања све, што може да поремети такво усредсређивање. — Сада нам је појамно, зашто нам је у борби са својим порочним или ненаравственим тежњама и за постојано утврђивање каквих било наравствених и примање и постигнуће добрих цијељи, довољно само умјети и моћи управљати својом пажњом, умјети се концентрисати на у напријед изабраној идеји. У том случају ми, слично човјеку, коме се саопштавају моралне идеје у хипнотичком сну, испуњаваћемо без икаквог оклијевања све, што смо ријешили, не допуштајући да нас из таквога рада извуку друге какве побуде наше свијести, јер смо научили како ћемо их за рана истиснути из свијесног стања. Очеvidно је, да је хипнотизам само једно од средстава, којим се привлачи пажња жељеној идеји. Но, ми у том погледу можемо поћи и другим путевима, који не унижавају човјечанско достојанство, допуштајући крајња средства само у крајњим случајевима.

Но, како је могуће да то постигнемо без хипнотизма? Томе нас упућују обични, свакодневни опити: ми се често бесвијесно,

инстинктивно користимо тим начином, но само нијесмо тога свијесни, па с тога га и не употребљавамо увијек, а често врло неправилно. Прије свега, ако је у кога слаба воља за активну или произвољну пажњу, онда треба употријебити све силе, да би извршили идеју или одлуку, коју смо сами изабрали, и то што је могуће потпуније т. ј. да постанемо способни за самоизворне побуде, те да тиме привучемо пажњу, која ће дуго трајати мимо нашу вољу. Потребно је прије свега убиједити се о користи и важности дотичне идеје и о томе оставити у себи што јачи и дубљи упечаток и што чешће га понављати у спољашњем свијету, вјештачки, посредством књига, слика и постојаног читања и сјећања на дотичну идеју. Но, с друге стране потребно је да се тако исто потпуно убиједимо о штети и ужасу свега, што је противно тој идеји. И, нај послије, потребно је, да трајно у себи задржавамо у свој јасности то убијеђење, а за то нам могу послужити такође редовна читања о дотичној идеји, слике, натписи и свака асоцијација дотичне идеје с предметима и лицима с којима се сเรтамо. Да заиста сила и јасност убијеђења могу јако утицати, доказује се јасно примјерима, гдје се н. пр. порочни човјек с рђавим и штетним навикама, послије створеног јаког убијеђења за неко извјесно вријеме уздржавао од својих порока и навика. Но, несрећа је у томе, што се таква снага не задржава у људима дуго, јер брзо ишчезава и јасност упечатка и убијеђење о потреби таквог поступања и на даље. Тако често пошто прође неколико часова или дана, ток живота се постојано повраћа патраг у своје прво стање, поступно слаби утисак идеје и тада унутрашњошћу изнова овладају порочне навике, и гдје се оне појаве њима се сљедује, јер се нема снаге да их се удаљи. С тога главна задаћа практичног морала јест да открије и развије моћи за одржавање усвојене идеје у постојаној снази и свјетлости убијеђења о њеној важности и неопходности.

На закључку да укажемо још на једно врло велико утицање, које је практиком доказано: то је — утицај друштва, средине, која нас окружава.

Извјесно је, а то лијепо и Тургенјев примјећује, да се људи слабе воље и лакомислени, када уђу у какво било средину или религијозно друштво, или секту, постепено прилагођавају

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А



идејама дотичне групе људи, а то е тога, што та група завлада цијелом њиховом пажњом и појимањем, а под утицајем редовног и постојаног сјећања на њу, разговора нај више о њој, и у односу је само е људима из дотичног друштва. То се често назива прилагођивањем, но ту просто дјелује закон пажње која га једнако подржава и у њему побуђује идеје с поља, те му је с тога и непотребна унутрашња, активна или произвољна пажња. Други веле: да су такви људи хипнотизовани идејама својих познаника. Но, и то је погрешно. Ту нема хипнотизма с тога, што идеја није саопштена у стању бесвијесности или сна, већ је примљена разумно, но убијеђењу, али су само опстанак, трајање и јасност њена и концентричност пажње на њој, условљени постојаношћу спољних узрока и околности т. ј. примјером, говорима, бесједама, читањем у друштву. Да узмемо и друге примјере: млади љекар, који је тек завршио своје студије или какав кандидат са универзитета одлази у забачен крај, и то пун високих и часних планова, тежња и идеја. Но, не прође ни неколико година, а ви га не можете познати. Живот провинције и њени утисци истиснули су из њега све пређашње идеје. И сада се он срета са својим старим другом — из Ђаковања. Цијелу ноћ без сна он му говори о прошлости и старе тежње поново улазе у ноће свијесности. Ко се није запаргожио и напустио у провинцији? Само не они срећни људи, који у својој близини имају већу групу једнаких мислилаца или с таквим људима стоје једнако у преписци. Књиге пак утичу већ слабије, јер хотећи да свему помогну — дају често развучене и разбацане мисли, као и нејасно знање, те је према томе и пажња слабија. Читање, особито у провинцији, треба да се чини са великим избором. То је знао и велики мислилац Огист Конт, јер радећи на својим знаменитим радовима, он је у броју погодаба умне хигијене ставио и ово: никако не загледати у новине.

Све, што смо до сада рекли, тако је просто и познато, а међутим људи нијесу у снази да се одреку убијеђења: *да су њине навике осјећања и страсти нешто страшно и непобједно, што лежи у основи карактера, који у првом реду зависи од суме узрока и услова, који се налазе ван наше воље.* Нека нам је допуштено, да на основу онога, што смо напријед изложили, по-

тврдимо ово: *карактер човјека или његова воља не зависе од тога из каквих су елемената сложени, већ од тога, на које је и какве је елементе обраћена пажња човјекова.* Благодаречи томе ти елементи излазе у стање свијесно, при чему остали елементи, које не желимо, падају на дно душевне зграде и тамо остају у тмини. На основи тога, нама је могуће навике мијењати, препорођавати саме елементе карактера, једни закржљају од неупотребљавања а други се развијају од редовног и сталног вјежбања. И ваља знати, да се све то може постићи тако обичним средствима, као што су психички утицаји, примјери, убијеђења и т. д.

C. M. O.



MUDRE IZREKE.

- > 1. Pametno čeljade ne traži radost nego staće bez bola. Aristotel.
2. Ne prekidaj lako vezu prijateljstva, jer ako je i nado-vežeš, ostaće vazda uzao. Nemačka izreka.
3. Trudnije je živjet sa drugovima u stranci, nego se bo-rit s nezinjem protivnicima. Retz.
- > 4. Ne kaži vazda što znaš, ali znadi vazda što kažeš. Claudius.
5. Budi dubu, budi čovjeku, snaga dolazi odozdô, lueka mezga ulazi a ne salazi. E. Mannel.
6. Povjest je suvremenica vijekovâ, zublja istine, duša us-pomene, gospodarica života. Ciceron.
7. Povjesničar nek ne kaže ništa što nije istina, neka se boji kazat sve što je istina. Ciceron.
8. One za koje pretečno znâde, te pretečno i odredi da budu slični priličju sina Božijega; koje pretečno odredi te i zovnu; koje zovnu, te i opravda; koje opravda te i posveti. Šta ćemo na to reći? Ako je Bog za nas, ko će proti nama? Sveti Pavao.
9. Hlepna za tudim narodom, to je preljuba. Roosevelt.

NAD GROBOM.

USPOMENA.

— Napisao Dr. Torkvato —

Possano i fieri lupi non urlare su la tua fossa! Non agiti il gufo le sue ali sopra il sito ove tu riposi! Non vengano l'impetuoso oragano, il tuono o i venti a scuotere la terra che coprè le venerate tue reliquie, ma vi conservi amore una primavera eterna!

(Guerrazzi).

Dan bijaše topao, nebo vedro i sjajno-plavetno. Šumska je zelen zarudjela, gora se odjela magičnim modro-zelenkastim sijevom, nad kojim je treperilo sunčano zlato. Naokolo zelenilo se je i cvalo raznoliko cvijeće, hladovite pôme, tankolisti čempres, žarke pelargonije i bijele kamelije uz ružino grmlje. Ptičice lete od grma do grma, ozivle se slavul na obližnjem hrastu.

U bônijem časovima mojega duha, naj milije mi je bilo dignuti se prije nego ojutri, pa ići izvan gradskih zidina i nauživati se jutrńega uzduha, krasnijeh zvijezda, koje u to doba na istoku sa Danicom trepte. Tražio sam prigodu, da se oslobodim zadušljivoga uzduha prepuna himbe, laži, licemjerstva i zavisti.

Danas sam se okasnio.

Podne je odbilo, a ja ostavih zidine aristokratskoga grada, da se u tajanstvenom miru divne okolice prirodi ispovjedim. Eifelov torań drhtao je kao azurni zastor pod udarcem nesmiljenijeh sunčaniyeh zraka, a ja sam zaokrenuo prostranom cestom, koja vodi k Vanvesu, malenom gradiću u pariškoj okolici.

Pod pritiskom svježeg udara krute sudbine, kroz moje se je srce prelijevala uspomena za uspomenom, bol za boli, razočarańe za razočarańem. Rasplinuti ideali i porušene ideje. Neka tajanstvena tuga obladala je mojijem duhom; pesimizam Hartmanna i Schoppenhauera zaposio je bio naj lepšu stranu mojega bića. — Od jednom sam se stvorio, kao da me neka ta-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

janstvena sila privukla, u malenom grobištu napomenutoga mjesta, zasio sam na hladnu ploču jednoga groba. Zagledah se u čarobnu bistrinu azura, glatku kao izgledeni kristal safira, a moja se je mašta zalijetala u nedogledne predjele prošlosti i budućnosti. Oko mene bilo je sve mrtvo, a ideja nirvane nekom melanholijom slegla se je bila na moju dušu. Oh, divno li je promatrati bajnu mirnoću prirode!

O čem je moja mašta sañala, ne ću opisati — jer ne bi mogao, niti marim. Ko će prodrijeti u zamršenu šumu ljudskoga duševnoga života, ko vidjeti tajne puteve i neizvedlive težnje ljudskoga sreća!

Nad ljudskom nekropolom uvjerio sam se, da će iščeznuti sve naše sañe, sve slike naše mašte i sve moje žele, iščeznuti bez traga u ništavilu, u praznini prostora i vremena. Čovjek će uvijek plakati za izgubljenijem sañama, kao negda pjesnikinja Safo za svojijem djevičanstvom: „*Virginitas, virginitas, quo abis me relicta? Nunquam reveniam ad te, nunquam*“.

Uvjerio sam se, da je zemlja veliko pozorište, gdje ljudi žalosne uloge predstavljaju. Sva je čovječja duša uzrujana. Kidisao bi u očaju, da mu čarobnica nada ne otvora zastore budućnosti. Ali i nada vara, čovjek je ipak uvijek slijedi, kao zaljubljenik nevjernu lubu.

Spomiñao sam se minulijeh dana kada sam sañario djetinjskom svježinom mašte o budućnosti punoj bajnosti i čara i vrhunaravnijeh osjećaja; a sada poeziju zamijenila proza umorena duha. Minuli su oni dani kada mi se je duša djetinjskijem ushitom poezije zalijetala u beskrajnost, u mistične predjele svjetlosti, i topila se u miļu prijevorne nade, kao zora na istoku u zagrlaju sunčanijeh zraka. Na prvi mah sve nam se čini lijepo i zamamno, ali to je samo prividno, opsjena i prosta igra. Razočarañe je jedina istina. Krasno o čovjeku pjeva pjesnik ljudske boli:

A gara intorno

Ogni cosa sorride; invidia tace,
Non desta ancora ovver benigna; e quasi
(Inusitata meraviglia!) il mondo
La destra soccorrevoles gli porge,
Scusa gli errori suoi, festeggia il novo
Suo venir nella vita, ed inchinando

Maestra che per signor l'accolga e chiami.
Fugaci giorni! a somigliar d'un lampo
Son dileguati.')

(Leopardi, „Le Ricordanze“).

Do malo godina iščeznuće i naše misli, nedostiživi ideali, naše žiće, prekriće nas crna tama, kojoj nikada ne će više svanuti rujna zora.

Minuli su mladi dani, kada bi za vedre noći pod mjesečevim svjetlom i milijonom sjajnijih zvijezda divio se raskoši bogate prirode. Vlast i poezija letne noći osvajala mi je svojom dobrotom dušu, a sav mi se svijet prikazivao kao nevino dijete, priroda kao najmilija majka. Sladak je bio ŕezin poj ušima duha mojega. Gledajuć mlad u taj veseli svijet, grudi bi mi se širile opojene svježijem jutrnijem uzduhom, u kome bi se rasplinuo miris rahle zemlje, rosnata lišća, šarena cvijeća, disanje neizbrojnih života, silan dah oživjele prirode. Zora mi se tada umilato smiješila, svježijem ustima celivala čelo i obasipala milijem mirisom cvijetnoga jutra.

Ali kad sam kasnije prošao pameću povjest ljudskoga roda i pomislio na svoju nevolu, na bijedno srce i oćutio sve svoje ništavilo i slabou; pitao sam se: Čemu ovaki život — okrutna li je ta opjevana priroda. Hrast se vije nebu pod oblake, a vihar ga hipom k zemlji obara. Ruža cvati na polani, a već je uvenula. Čovjek se rodio, a kada je u naponu života smrt ga pokosi bez obzira. Čovjek krase lice same prirode, a ova potresom ruši ljudske trudove. — Takova je ta besćutna priroda.

Oh, bože moj; dok inim zgradam vlada bol, a mnoga su polja bojna polja; dok blijedilo prekriva ljudsko lice, je li moguće samo i pomisliti, da grobom, jedinom tom uzdanicom, sve mora dovršiti? I kada vjećni grobni muk zamijeni ljudski žamor, neumrlu duh svrnuvši pogled k mrtvaćkom ovom polju,

')

„Jagmice mu se sve oko smješi;
I zavist šuti, još neprobućena,
Možda i blaga; i skoro (glè ćuda!)
Svijet mu pruža pomoćnicu ruku
I greške ŕeg've kuša da opravda,
I ŕegovom se poroćaju rajda,
Dubokim pako poklonima kaže
Da za gospara on ga želi svoga.
Bjeguću dnevi! minuše ko blesak.“

mora uskliknuti: „Na ovoj krugli, mnogo je pravednijeh sjena uzdisalo i plakalo, sada je vječnijem mukom sve prekriveno“. Ne, jer bi tebi crv upravio: „Ti me nijesi smio samoj boli stvoriti, ti me ne smiješ sada uništiti“.

Mnogi cijene, da je ljubav poezija duha, ali nakon malo nujni opažaju, da im se i na tom polu rasplinula obmana sretnijeh dana i u očaju opetuju Katulove stihove:

O Di, si vestrum est misereri, aut si quitus unquam
Extrema jam ipsa in morte tulistis opem;
Me miserum adspicite, et si vitam puriter egi,
Eripite hanc pestem perniciemque mihi“¹⁾

Da li su sretni: Alkibijad i Timandra, Antonij i Kleopatra, Nerun i Mesalina, Constant i Mirabeau, Goldsmith i Byron, De Musset i Sand? — Ko je onaj, koji, nakon časovita užitka slazeći sa ljubavnog Olimpa, u očaju nije s pjesnikom uskliknuo:

Or poserai per sempre,
Stanco mio cor. Perì l'inganno estremo.
Ch'eterno io mi credei. Peri. Ben sento,
In noi di cari inganni
Non che la speme, il desiderio è spento.
Posa per sempre. Assai
Palpitasti. Non val cosa nessuna
I moti tuoi, nè di sospiri è degna
L' terra. Amaro e noia
La vita, altro mai nulla: e fango è il mondo.
.....
al gener nostro il fato
Non donò che il morire.²⁾

(Leopardi, „A se stesso“)

¹⁾ O bogovi, ako ste se ikome ikada smilovali i pružili za našu pomoć, pomozite meni nevoljniku i oslobodite me od ove zaraze (ljubavi).

²⁾ „Umorno sree moje počiva
Sad bar za uvijek. Varke nestade
O kojoj da je vječna ja snijevah.
Nestade. Čutim da osim nade
Slatkijeh varka i žela pade.
Počivaj sree za uvijek sade.
Mnogo s' čutjelo, mnogo s' ljubilo.
Čuvstava trojih ništa nij' vr'jedno
Nit uzdisaja nij' vr'jedan svijet.
Ta šta je drugo taj život klet
Nego dosada i gorki jal;
I ništa više; a svijet je kal.
.....

Nama kob
Dosudi samo hladan grob.

Ni kniževnost u tome boje ne uspijeva. Spizel, Valeriano, Tollo i Israeli, u živim šarama zanosna stila predstavili su nam jad i čemer svojega bônog srea. Kniževnici plaču: nad svojijem siromaštvom, uvelom mladosti, nezahvalnijem vijekom, zavisti i zlobom i vječnijem grobom. Slijepog Homera vodi dražesna djevojčica k osamlenom Niu: Virgil uzdiše za svojijem Rimom; Seneka gine u hladnoj kupeli; Dante jadikuje u svojem progonstvu; Osiana prati lijepa Malvina k morveuškoj hridi; Shakespeare se tuži na svoju mladost, Milton žali što se nije prije rodio. Među sobom se proždiru: Caro i Castelvetro, Leibnitz i Newton, Galilei i Tasso, Pope i Addisson, Rousseau i Voltaire. Što je genij veći, više se približa idealu; što se više približa idealu, opaža, gdje mu se sve više odmiče. Gdje je taj zadnji ideal? Milska Venera, Praksitelov Hermet, Atenska akropola sa Partenonom, Michelangelova kuba, Safini uzdasi, Homerova epopeja, Danteova komedija, Wagnerova harmonija i Leopardijev očajni jauk; šta su drugo nego izlijevi bôna srea nezasiťna genija. Krasno veli pjesnik:

„Ludskom sređ n'jek nešto treba

Zadovoljno nikad posve nije:

Čim žeļena o'ļa se dovreba,

Opet iz ňeg sto mu žeļa klije.“

Potaknut nekim prirodnim nagonom, tražio sam i u filozofiji — toj znanosti nad znanostima — lijeka svome duhu. Ali me je i ovdje nada prevarila. Posavjetovao sam se sa filozofima, prolistao sam ňihove kúige, upoznao sam ňihova različita mnijeña. Nadoh da su svi skupa oholi, da svi tvrde, da su dogmatični, pa i u samom svojem tobožñem skepticizmu; ništa im ne bijaše nepoznato, nu ništa ne dokazivahu, već se rugahu jedan drugomu; i ova posledña svim zajednička tačka činjaše mi se jedinom, u kojoj su svi imali pravo. Tà eto nam Hegela, za koga se je kazivalo, da je nebesima ugrabio metafizično sunce, da rasvijetli tmine ljudstva. Eto ga melanholična, nakon što je podao toliko filozofskih lekcija, grob mu se otvara, a da nije ostavio učenika, koji ga je shvatio i ňegov sistem razumio. „*Nur einer hat mich verstanden, und dieser hat mich missverstanden*“¹⁾ — on je kazivao.

¹⁾ Samo me je jedan shvatio, ali i ovaj me je naopako shvatio.

Ove misli komešale su se po mojijem moždanima nad hladnijem grobom, kano vjetar, valovi i poderani oblaci uzduhom; a da se nijesam ni sjetio sutonskog rumenila, što no je već bilo zahvatilo cijelu prirodu. Kad od jednom, mrtvu tišinu u kojoj sam se gubio, prekinu sjetan glas zvona obližnje crkvice.

Dakle još jedna žrtva! — rekoh sam sobom.

Nakon malo začuo sam korake i žalosno opijelo svećenika, a na vratima groblja ukaza mi se turoban prizor. Nad crnijem krstom lepršala je bijela vrpea, za krstom slijedila mrtvačka kola i povorka naroda u crnini odjevena.

Na taj prizor duša mi se ganu, u maštu navriješe uspomene, a na oči suze. Te sam večeri saznao i za ljubavni roman nesretne Amalije.

*

Amalija je bila naj lepša ruža cijeloga mjesta. Ņezini roditeli znali su, da samo iz morala niču zdravi i ozbilni karakteri, a promjenljiva raskoš, živo pregnuće za slatkijem užitkom da od čovjeka stvara kukavicu. Nastojali su joj dakle podati odgoj kakav se dolikuje kreposnoj djevojčici. Mjesni učitelj, vrlo naobražen čovjek, uložio je sve sile, da bi Amalija jednom postala vrijedna zaručnica i vrsna domaćica. Amalija je pod takovom negom evala i razvijala se, kao mirisan cvijetak na livadi. Malo je bilo i aristokratskijeh kéeri, koje su se kraj Amalije pokazati smjele. Od glave do pete kipio je u toj mladici puni život. Glatke i sjajne puti: punano, suoblo lice evalo je lupkim ružicama. Niz strmo čelo pričeššana sjajna kosa uzlazila je u dvije guste pletenice, svezane ervenijem vrpčama. Na usnicama titrao joj je nežan smiješak, kao leptir na punoj, rasevaloj ruži. Ņezino je srce bilo čisto kao kristal, Ņezina duša divna kao u andela.

Amalijine drugarice spoznajuć Ņezine vrline, davale su joj uvijek prednost. U Ņoj ipak nije bilo traga kakovoj gizdavoj samosvijesti što tako često i naj lepša lica aristokratske krvi čini toliko nepodnosljivim. Ņezina izvanština i djelovanje odavalo je nešto nadnaravno, neobično na ovoj zemli.

Divan peložaj mjesta, živahnost stanovnika i razne zabave privlačile su svagdanó k sebi velik broj putnika iz aristokratskoga Pariza. Među Ņima nalazio se je i jedan mladi časnik,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

koji je od nekoliko vremena upravljao jednim odjelom vojnika u mjesnoj posadi.

Upoznao je Amaliju; a elegantnim manirama i slatkom riječi zanio je to mlado i plemenito srce.

Amalija sama nije znala čim ju je predobio. Je li vańskom lepotom, je li visokijem umom, oštrinom duha ili nežnijem srcem. To ona nije znala, al' znala je da je svladana. Jedne večeri u obližnjoj šumici ona mu otkri svoju ljubav, a Ivan je privine na grudi. Nene usne, poluotvorene i uzvinute, otkrivahu dva niza bijelih zuba, koji su se sjali među rumenilom usnica, obliveni tihom mjesečinom. Naj milije joj je bilo u noćnoj tišini pod mjesečevim svijetlom s Ivanom lutati po osamljenoj polani, gdje bi joj on tumačio i upoznavao je s lepotom prirode. Ivan joj je zanosno govorio o nedoglednim čuvstvima i poeziji mladenačkoga srca.

Cijenim, da nikakve grudi nijesu nikada bile prožete čišćom ljubavi od Amalinijih.

Ivana je ljubila svijem žarom svoje duše, i smatrala jedinim blagom, jedinim vrelom, gdje se može napojiti nežina duša. Ali jadnica nije se dosjetila, da su gotovo neizvedive te nežine žeće.

Ivan i ako ju je ljubio, negovi osjećaji nijesu bili tako uzvišeni kao u Amalije. Zanesen ljubavnijem pobjedama svojih sudrugova, nastojao se je i on ogledati na tome polu. Ali malo po malo Amalija ga je svojom nevinošću osvojila, i negovo ju je srce zbilja zavolelo.

Šta je morao uraditi?

Zakružen nesavladivijem poteškoćama vojničke službe i aristokratske obitelji, nije mogao nikako privoliti na takovu žećidbenu svezu.

Kroz ovo je vrijeme negova regimenta dobila nalog premještaja — ta ga je nenadna odredba porazila. Oklijevao je to Amaliji saopćiti, čekao je dan odlaska — ali se nije mogao svladati i jedne večeri, prigodom njihovog sastanka, priopćiti Amaliji ovu kobnu vijest.

Amalija je imala svisnuti od boli, na oči joj navriješe vrole suze.

Ivan, ne znajući kako da je se oslobodi, nuka je, da kriomice pobjegne.

Na takav savjet, u Amalinijim očima blesnu čudan plamen, pun svetoga osjećaja, a na trepavici drhtala joj je žarka suzica. Sav jad, svu bol, sav gnev, svu mržnju ovoga svijeta skupi u crne žarke oči, preziran pogled baci na Ivana, okrene mu leđa i povraća se k svome stanu.

Ivan se je udalio zasramljen i poražen takovom kreposti plemenite djevojčice, a sutra dan morao je otputovati.

Amalija sa svojega prozora gledala je za njim. Kroz bregove ozivao se je sve mađe i mađe topot Ivanova kođa, a kad je sasvijem uminuo oteo joj se je iz grudi dubok uzdah. Gorak smiješak pirnu mladijem licem, kao smiješak ruže, koja se stidi sama svoje lepote, kao drhtaj leptirovih krila, kad iza bure sjedne na rosni cvijet.

Amalije se je teško dojmio ovaj udarac. Uvidjela je, da je sva cvijetna sañarija nežine mladosti bila porušena.

Ona se je dala zamamiti od laskaña prvoga udvarača i dala mu prvi svoj celov; onaj celov, koji je ona više od ičega na svijetu cijenila, koji bijaše odredila dati samo odabraniku sreća svoga.

Ivana bi se ipak često sjećala, i osjećala bi neku prazninu u sreću, neki luti glád duše, koja je ginula, umirala od gladi i ljubavne žeđe poput Tantala. Obiteljska sreća sinula bi joj pred očima u svoj raskoši, kada bi opazila svoje drugarice da plivaju u moru sreće, da žive bezbrižno ovaj život, zadovoljne dodijeljenom im sudbinom. Boležilo ju je, što imade toliko sretnih, a da baš ona mora biti nesretna, ona koja je po naravi ćutjela, da joj treba ljubavi više nego ikomu, jer ju je ljubav mamila sa svijeh strana sirenskijem svojijem glasom.

Izbjegavala je društvo; osamljena bi lutala po samotnijem mjestima, da dade izljevati bônoj svojoj duši. — Sva se je bila molitvi posvetila.

Starci spazivši je u crkvi u takovome stañu, smatrali su je kao kakovom sveticom ili anđelom, i iskazivali bi joj naj veću počast.

Moralna bol djelovala je također i na fizično nežino zdravlje. Nestalo je rumenila sa nežinoga lica, a crne joj lijepe oči



poprimile neku smeđu šaru koja je na zlo slutila. Srebrna nít, koja ju je sa životom spajala, malo je po malo popuštala.

Kroz kratko vrijeme ona se dosjetila, da joj se grob otvara. U svojem sreu nije gojila ni zeru mržnje proti onome, koji ju je do takovoga staña doveo. U naj većoj boli napisa mu poduđe oprosno pismo, u kome mu javlja, da joj se je zadni čas približio, a njegovo ponašaće da ju je u grob strovalilo. Opisa mu sve svoje boli i nevole, oprašta mu nanesenu joj nepravdu i želi mu naj bolju sreću.

Ńezine su sile danomice slabile, tako da od nekoliko vremena nije vanka izlazila. Katkada samo pokazala bi se na prozoru i zagledala u veličanstveno božje nebo i divnu prirodu.

Nikada se nije tužila, niti ikome očitovala uzrok svoje boli. Nikada nije ni spomenula ime neharnoga ljubavnika. Ńezini stari roditelji nad uvelijem svojijem cvijetkom ipak su se tješili, da će se ponovno oporaviti.

Ali ih je nada prevarila.

Otputovavši Ivan iz Vanvesa, nije ipak mogao Amaliju zaboraviti. Spomiňao se je ugodnijeh dana, što no ih je s Ńome sproveo. Nastojao je takove misli udaliti, ali ih se nikako nije mogao trsiti. Spoznao je, da je zlo uradio i Amaliju prevario. Silna, nedogledna pustoš stvorila se je sada u Ńegovoj duši, plakao je stišćući na oči šake, ćutio je u sebi proklestvo, pakao i izgubljen život radi prevarene žene. Prošlost dizala se je pred Ńim poput pakla, u koji je propala Ńegova sreća.

No napokon prevlada nešto u Ńem, nešto, što je Bog kroz svoju silnu i tajnu prirodu upisao u ljudsko srce — i on odlući pohoditi Amaliju.

Jedne večeri, a bila je Nedjela, Amalija je u sobi sjedjela uz svoje roditelje i vrata bijahu pritvorena, a uzduh odisao mirisom letnoga cvijeća. Otac je ćitao jednu stranu iz svetoga pisma o ispraznosti svjetovnijeh užitaka. Amalijina se je duša kao razvedrila. Ńezin je pogled bio upravljen na obližnju crkvicu, a zadni se je selak vraćao sa večernice. Od jednom dignu Amalija glavu, otkloni kosu sa lica i pogleda s prozora na lijepu parišku dolinu. Poglednu, uzdahnu kao od teške misli i spusti na novo glavu. O ćemu je saňala mladenačka Ńezina

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

duša? Je li o nesuđenom zaljubljeniku ili o studenom grobu, koji će do malo kriti plemenito nezino srce?

Od jednom začu se štropot jednog košanika. Amalija ga opazi i pane onesviještena — bio je Ivan. Uzašao je stube, stupio je u sobu i htio je Amaliju ogrliti ali se od jednom zastavi. Gledao je dugo i dugo u nezine oči, a kad je vidio, kako su na nima osušeni tragovi nezinih suza, smute mu se oči i zaplače; činilo mu se je, da plače nad nezinijem grobom. Oh, kako se opet dizala nezina veličanstvena slika pred nime. Nezine tanke i uvehle usne naglo podrhtavahu. On je znao, da je on pogazio to plemenito djevojačko srce i otrovao ga za uvijek. Amalija izmorenim blijedim licem i suznim očima pričinila mu se kao lik svetačke patnice.

Ivan je tužno zirnu u lice, i reče tiho: — Oprosti, Amalijo. Amalija ga pogleda suznijem očima — bio je to božanstven pogled — i reče: Da, opraštam ti, Ivane, a debele suze ronile su joj po blijedome licu.

Pruži mu svoju bijelu ručicu, pogleda ga još jednom i umuknu za uvijek.

Ovo je žalosna Amalijina povjest, koju sam nad grobom saznao i silno se je dojmila mojega srca.

Pohodio sam i drugi put nezin grob, oko kojeg je evalo raznoliko cvijeće; ali vitki čempres, što no se je nad nim vio, povađen na zemlji tužno je ležao. On, koji se je prije nihad sred raskošnog pireña toplijeh mirisnijeh lahora, veselio polupcima žarkoga sunca, davao pristupa ptičicama i šarenim leptirima; i on pade, i ne će se više povratiti k stablu života, niti će njegove grane ogrijati sunce, niti će slavul na nem slagati pjesmu.

Na usta mi navrvješe pjesnikovi stihovi;

„Et toi, divine Mort, où tout rentre et s' efface

Accueille tes enfants dans ton sein étoilé,

Affranchis — nous du temps, du nombre et de l' espace,

Et rend — nous le repos que la vie a troublé.“¹⁾

Dubrovnik, 20/1 1903.

¹⁾ Božanstvena smrti, primi tvoju dječicu u tvoje krile, oslobodi nas od vremena, broja i prostora; povrati nam mir, što nam ga je život oteo.

Вук у Дубровнику и у Котору.

(припошљено М. Сарделићу).

Познато је, да се је неумрли Вук дуже времена бавио у нашим странама проучавајући српски језик. Добротом г. проф. Ф. Менчика, кустоса дворске библиотеке у Бечу, могу припошљети ово Вуково писмо Копитару:

У Дубровнику $\frac{17}{29}$ Јануар. 835.

Високопочитајемо пријатељу!

Благодарим Вам на писму вашему од 5 дек. пр. г., и на свему, што сте ми у њему писали. Сад једва чекам, кад ћете ми јавити, шта вам Г. Кенпен за Саву*) пише.

Ово вам писмо шаљем по Г. Димитрију Момировићу, Рускоме чиновнику и кавалјеру, а моме земљаку и пријатељу. Увјерен сам, да би сте му ви и без писма мога у свачему били на руку, да види, што је најзнатније у Бечу, и у свачему осталоме, да бисте га, као иноземца у непознатој вароши, поучили и упутили.

Г. Момировић полази одатле управо у Питер**); зато може бити, да бисте Г. Кенпену по њему што послати могли.

Ја сам се у Котору био разболео (од назебе путујући из Црне Горе), и не имајући овђе никога управо свога, дошао сам овђе Г. Гагићу, који ме је својски и пријатељски примио у своју кућу, и са свачим старао се, да оздравим, као што сам, фала Богу и њему, и *пооздравио*. Док још боље оздравим, а у том и пролеће док се још ближе прикучи, мислим се опет вратити у Боку, која је за језик наш најзнатније мјесто у цијеломе народу нашем. Кад ми успишете, за сад ми писма шаљите овђе у Дубровник.

Г. Гагић поздравља вас љубезно. А ја с истиним високопочитанијем остајем

ваш

дојакошњи

Вук Стеф. Караџић.

*) Милутиновића.

*) Петроград. Да ли скраћено ?

П. П. Г. Момировић био је сад десетак дана у Црној Гори, може вам о њој што приповијети. — Збиља! Г. Гагић моли вас, да му наручите онај *Руско-француски рјечник*, што но у објављенију пише, да издатељ зна и *Санскритски*, па кад јавите, пошто је, он ће вам с благодарношћу послати новце, а рјечник ћете њему послати на Фрушића у Тријест.

Извана:

високоблагородноме и високоученоме Господину **Јарнеју**

Копитару, кустосу

у Ћ. краљ. дворској библиотеци

у

Бечу.



У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

KŃIŹEVNI PREGLED.

Bosna i Hercegovina u hrvatskoj pripovijetci.

— Svet. Ćorović. —

(2)

Osim navedenih u Lepušićevim pripovijetkama ima još pogrešaka. Pogreška je i to, što na str. 19 (Slike iz Bosne) veli: *posjednu ga na meke dušeke*. Ovdje je govor o gostu, koji je došao u jednu bosansku kuću. Ali makar koliko domaćini bili gostolubivi, ne će ga sjesti na dušeke, nego na šiltu ili sergadu. Dušeci se prostiru samo pred spavaće i ne upotrebljavaju se ni za šta drugo nego za spavaće. Na str. 44. nalazimo jednoga grobara sa imenom *Kazimir*, a ne ćemo se prevariti, ako ustvrdimo, da u čitavoj Bosni i Hercegovini nema *starca* sa tim imenom. Naši stari, dobri katolici niti su znali za Hrvate, ni za njihove Zvonimire, Strahimire, Kazimire, pa svojoj djeći nijesu ni taka imena nadijevali, nego stara, obična, kao: Grgo, Zure, Mate i t. d.

Pogreška je i ono na str. 113. gdje se Muslimanka djevojka kladi sa momkom, da će poći za űega, ako on skoči i prepliva nekakvu vodu. Ta je opklada i budalasta i nevjerovatna je. Muslimanka ne će nikada (ili bar dosad nije nikada) govoriti i šaliti se *tako otvoreno* sa momkom, *koga dotle ni poznavala nije*.

Na str. 115. *Bosanka* Lepušić veli: „Huso isprosi djevojku, *prstenuje* ju i ugovori svadbu“, a u naših se Muslimana *prstenuje* tek nakon svadbe. U ostalom to može i ne biti pogreška, jer, možda, ima mjestâ, gdje se *prstenuje* i prije... Veća je pogreška ona na str. 117. gdje kaže: „Pa bilo nejako i maleno i ne pasalo se još ni pasom, zadjet će kuburu i noŹ za *svitűak*“... Koliko mi znamo, *svitűak* se zove i *dombak* i on se nalazi u vijencu od gaće oko pasa, te se űime veŹu gaće, da ne spadnu. Dakle on ne sluŹi za to, da se za űega zadijevaju noŹ i kubura, niti se mogu zadjenuti, barem kubura ne može a da ne ŹuŹa. Isto tako ne vjerujemo da ima Muslimana, koji *majku* zovu *nano* i koji Źenu zovu *ľubom*. Doduše ima ih, koji pjevaju *moja vjerna ľubo* ali to je samo u pjesmi. U obićnome

govoru zove je nezinim imenom, a pred drugima je zove *stopanicom*, *ženom* i *domaćicom* i to ako mora da je spomene, jer je drukčije nerado spominje.

No naj nevjerojatnije je u svemu ovome, kad Musliman Huso šale kubure svojoj ženi Zlatiji (u pripovijetci *Zlatija*) da ga *ona* osveti, kao što je nevjerojatno, da ona zbiła uskače u vojsku i da joj daiğa Kapić to odobrava. Musliman oštro pazi (a prije je pazio i više) da mu žena ne izade bez ferege ni pred koga, osim pred naj bližu svojtu, a kamo li da joj poručuje, da ide u vojsku i da ga *živa* sveti. Pa sve kad bi joj muž tako i poručio, zar bi daiğa (ujak) nezin dopustio joj da ide u vojsku, naročito *kad je i on junak*, a junaku, osobito Krajišniku grdna bi sramota bila, kad bi se saznalo, *da mu žene Krajinu brane*. Naj poslije i sama Zlatija, kao Muslimanska žena i suviše je nečna za onake podvige, kakve joj je Lepušić na vrat natevario. Treba poznavati Muslimanke, pa se ne će niko prevariti, da ih ovako naopako i nakazno karakteriše.

Upada u oči i ono na str. 158. (Bosanke) gdje Lepušić veli za Omer-pašu, da je iz Mostara krenuo *preko Nevesiña* u Lijevno, a odatle pod Jajce. Nama nije poznato, da se iz Mostara može i preko Nevesiña u Lijevno, a bili bi blagodarni g. Lepušiću, kad bi nam otkrio taj put.

Naj poslije da progovorimo još o nekim, krupnijim pogreškama Lepušićevim, u pogledu karakterisaña pojedinih Bošnjaka. Sve nam izgleda, da on drži Bošnjake za nekakve lude, koji su mimo ostale gotovo u svemu. On drži, da se u Bosni može dogoditi i ono, što se nigdje u svijetu ne bi moglo dogoditi. U pripovijetci *Hađi Ostoja* glavi mu junak čini taka čuda i pokore, što ih nikakav drugi čovjek ne bi bio u stanju učiniti. On robi, pali, kole, ubija, plačka kao naj gori razbojnik, pa ipak mu pisac simpatije, misleći, da su ga i *Bošnjaci držali za velika junaka*. U drugoj priči, *Pobratimi*, doveo je Lepušić Arnautina u Bosnu, pa priča o ņemu kao o Bošnjaku. Ono, što se u toj pripovijetci dešava, tako je čudnovato, da bi bolje pristalo, kad bi se prenijelo u arapsku zemlju, odakle su priče iz „Hiladu i jedne noći“. Sam Arnautin i ņegov pobratim i ne izgledaju drukčije, nego kao kakvi Aladini i ņima podobni... U pripovijetci *Mehmed Omerović* jedno momče polazi u krađu. U

kući, gdje je krao zateče ga zora i on poče klaňati. Na klaňanju ga uhvate. Ali mjesto da ga vode u zatvor, domaćin te kuće daje mu kćer za ženu i to tobože za to, što je pobožan. Mi ne znamo nikoga, koji bi lopovu dao kćer za ženu, makar ovaj sto puta dnevno klaňao i čitao sve molitve. Kad bi se lupština tako nagradivala, svi bi ljudi udarili u krađu. Siroti Bosanci! Da su bili ovako šašavi, kao što ih Lepušić prikazuje, više bi se svijet brukao s njima, nego sa slavnim hoćom Nasradinom.

Po svemu ovome, što smo iznijeli, jasno se vidi, da Lepušić ni iz daleka ne poznaje Bosnu i Bošnjake, da bi o njima mogao pisati. Sve, što je napisao, napisao je ili po nečijem pričanju ili čitajući lažne priče iz Bosne, kojima su se nekada svi listovi, pa i srpski, punili, pa je vjerovao tim pričama, kao što danas neki vjeruju kćizi A. Hangija *Život i običaji Muslimana u Bosni* i (o jadni Behare!) preporučuju ih. No možda je i on sam izmišľao, tim prije, ako je nekada prošao kroz Bosnu, pa mu kakva sličica, makar i naopako, ostala u pameti...

Sad da se osvrnemo na Osmana-Aziza ili kako je neko (naravno, u šali) rekao: na hrvatskoga Erkman-Šatrijana. Osman-Aziz dali su Hrvatima naj više pripovijedaka iz Bosne i Hercegovine. Kako jedan, tako i drugi rođeni su Mostarci. Prema tome mogli bi se nadati, da će oni dobro poznavati svoju zemľu i svoje zemľake, te da će i njihove stvari biti bolje i vjernije od tudinskih. Sa tom predrasudom uzeli smo njihove knjige prvi put u ruke.

No čim smo se udubli u čitaње, opazili smo, da su i ovi pisci počeli praviti iste onake pogreške, kakve je pravio i Lepušić. Njihove osobe govore tek nešto malo bolje od Lepušićevih i ako se jasno vidi, da su se pisci trudili, da što bolje podražavaju narodnome govoru. No kod ovih pisaca jače nego u Lepušića upada u oči to, što u njihovim pripovijetkama, koje su sve (osim jedne) iz *mostarskog života*, sve osobe govore južnim narječjem, dok baš u Mostaru *svi* Muslimani govore zapadnim. Otuda nam se čini neobično, kad, u pripovijetci, jedan Musliman iz Mostara govori: *sviet* ili *vjeruj mi*, a slušamo ga u životu kako kaže *svit* i *viruj mi*. Već je to dovoljno, da ga ne držimo za Mostarca, nego za kakva, koji je iz Nevesiňa ili

Gacka u Mostar došao. Neobično je i to, kad jedan naš prostiji Musliman kaže: *Izvoli ko brat* (str. 12.), kad dobro znamo, da on ne zna ni šta to *izvoli* znači i da upotrebljava samo riječ *bujrum*. Tako ne će reći učeňak, niti će reći *grad* ni *varoš* nego *šehar*. Naš Musliman ne pita: *šta je dobra?* nego *šta je?* ili *šta ima?* a *dobrovoljce* zove *bašibozukom*, *selakiñu selakačom*, *susjestvo komšilukom* i t. d.

Ali još je gore, kad pisci tutkaju svojim osobama u usta i take rijeći, kakve se u nas nikako ne čuju n. pr. *hlaće* mjesto gaće, *špili* mjesto pećini, *napokon* mjesto naj pošle, *uzgoj* i t. d. Na jednom mjestu vele: „A meni će baba uzeti liep *molitvenik*“, a mi ne znamo ni jednoga Muslimana, koji bi svojoj djeci *molitvenike* kupovao, niti im to treba...

Drugi put pišu ovako:

„— Ako Bog da, dok svršši ruzdiju, odmah ću s ñim na višu *bogosloviju*, pa neka izuči za *svećenika!* — znala je Zarifhanuma reći Tahiragi“ (str. 19.) — Zar ne znadu pisci, jadi ih ne znali, da bi jedna starija Muslimanka prije umrla, nego bi rekla da će dati sina u „*bogosloviju*“ za „*svećenika*“... I šta li bi kazao gazi-Behar, da je kakav Srbin ovako što napisao i kakvu li bi uvredu za Muslimane ispreo iz ovoga!... Ne bi li viknuo, da mu Srbi vrijedaju vjerske osjećaje, iz mržñe i t. d. kao što on već znade podvaliti?...

Na str. 115. pisci napomiñu, kako se pjesma *Što ću mati s očima*, pjevala u nas čak 1882., dok se ona počela pjevati tek iza 1890. Doduše to nije neoprostiva ni krupna pogreška i mnogo je krupnija ona, gdje se (*Na pragu novoga doba*, str. 39) opisuje ašikovanje momka i djevojke:

„ Onda se primače sasvim prozoru i obori očima na Aliju, uhvativši se za gvozdena priječnice od prozora. Mjesečina joj se uplela u kose, proljevala licem i drsko krala u bijele i meke grudi onuda, gdje joj se na prsima košula rastavljala. Nije na ñoj bilo ječermje, a kako se rukama uhvatila za priječnice više gore prema sebi, da su joj padale kose k ramenima, onako se razvratili i rukavi sasma dole pa joj se i pune ruke kupale u svjetlu mjesečevu“...

U ovakome negližeu ne će izaći ni jedna Muslimanka pred svoga dragana, pa volila ga makar kako. Pisci su ovdje i suviše mašti na volu pustili, a to ne smije biti, kad je pripovijetka iz Mostara i iz *Muslimanskog života*.

(nastaviće se).

Pregled savremene hrvatske kniževnosti.*)

S osobitom radošću pišem ovaj članak, navlastito za to, jer je namijeđen srpskom listu. Rado ga pišem, jer znam, da ću — i ako malo — ipak nešto doskočiti pogrešci, radi koje je vrijedno prekoriti i Srbe i Hrvate. Nije upravo ni najmañe lijepo, što Srbi hrvatsku, i Hrvati srpsku kniževnost ne poznaju. Radovao bi se kad bi koji sposobni Srbin donio u kakov velikom hrv. kniževnom listu pregled cijele savremene srpske beletristike. Hoće li se ko odazvati mojoj želi?

Da bude meni lakše, razdijeliću članak na više poglavlja, a čitatelju će tako biti jasnije.

1. Kritika.

Prvi je i najboji hrv. kritičar, objektivn i pravedan, nepristran i pun ukusa, dobar poznavatelj naj većih francuskih kritičara, *Jakša Čedomil*. Motreći sve s aristokratske visine, mnogijem čime je s pravom nezadovoljan, te često šuti. Je li to upravo lijenost kako mu mnogi predbacuju? Činjenica je ta, da se ni on nije mogao ukloniti nekim obzirima, po kojima je teško izreći gorku istinu. Rade je pisao študije o tuđim kniževnostima. Matica bi Hrv. veoma pametnu stvar učinila, kad bi razne Jakšine študije sabrala u jednu knigu. Jakši je sličan *Dinko Politeo*. On je jedan od onih, što nam umiju zanimivim načinom i lakim stilom sve predočiti. Ako napomenem još *Ch. Šegvića* i *Sabića* i *Šrepela*, napomenuo sam sve znamenitije kritičare starije škole. U to kolo ide, prem godinama mladi, *Ante Petravić*.

Velik je pristaša moderne struje *Milan Marjanović*. Po njegovom pisañu sudeć, regbi, da je proučio sve moderne filozofe i pisce. Zaslužniji progagator i voda modernizma je *D.r Milivoj Dežman Ivanov*, koji se dosta kritikom bavi, pače udario temel bezobzirnoj oštroj kritici.

*) Ovaj pregled napisao je jedan mladi Hrvat. — Ured.

2. Poezija.

Na Balkanu se rodilo četvero velikih pesimista. U Bugara Vazov, u Srba Vojislav Ilijé, u Slovenaca Aškrc, a četvrti Krañčević, prvi savremeni hrvatski lirik. Krañčević jedino u radu nahodi mir, sa svijem drugijem on je nezadovoljan. Despotski erkveni sjaj, ljudska himba i zloba, nesuglasje pjesničkih saña i krute realnosti davaju mu dosta materijala za pjesme. Negov sarkazam i nerijetka ironija dozivlju nam na pamet Heinea. Krañčeviću ne može nijedan od hrv. pjesnika da stoji o boku. Varaju se neki kad uza ñ stavljaju Tresića.

Tresić je važna pojava, koji natkriljuje sve ostale pjesnike, ali koji ipak zaostaje za Krañčevićem. Nema one ustaljenosti, onog mira, kojim se Krañčević ističe. Tresić često ne zna svladati sama sebe. Mnoga je njegova pjesma prenatrpana. Nerijetko nalazimo u ñega neumjesnih prispodoba, nepjesničkih izraza, pogriješen ritam i loš jezik. Tresić se malo drži poznatog „labor limae“. Pogreška je njegova što smatra svaki svoj redak vrijednim tiska. Kad bismo htjeli imat zbirku (izdao dosad tri!) njegovih pjesama, da se ñom umjetnički nasladimo, trebalo bi ih marljivo birati, mnogu skratit a šteta promijenit, te većinu uvrstit iz zadnjih godina. (Tresiću kao prozaisti fali umjerenost. Ta neumjerenost često pretvori neke njegove stvari — osobito patopise — u avtobiografiju. Prigovorit mu je što rabi bez potrebe silu barbarizama. Kao kritičara ga mnogo puta vodi strast i „ego“. Njegova zadnja drama „Finiš reipublicae“ dokazuje što Tresić može stvorit, ako više vremena posveti pisañu i ako popravlja i gladi). No promatrajuć ogromni Tresićev rad ukupno, moramo mu se zbilja divit. Dok nam drugi dolaze rafinirani i ugladeni, Tresić nam se prikazuje u svojoj iskrenoj nagosti, sličan neprokrćenoj šumi, punoj svježosti i zelenila. Tresić je zaslužan takoder i za to, što je uveo u hrv. poeziju mnoge dosle neupotrebljavane klasične metre. No prije nego je djelo priveo kraju, okanio se klasičnih gusala.

Jedini je čisto *epski* pjesnik u Hrvata *VI. Nazor*. On je opjevao što je Nodilo istražio. Velika je njegova zasluga, što nam je u pjesmi prikazao bogove naših praslavenskih poganskih otaca. No ne vrti se Nazorov rad samo oko toga. Taj najplodniji hrv. pjesnik odabire gradivo za svoje pjesme: iz bi-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

blije, iz povjesti i iz indijske mitologije. Nazor je također i lirik, no više je poznat kao epik. *Vidrić* je epski pjesnik u minijaturi, koji premda obraduje iste motive kao i Nazor, nema s nim ništa zajedničko. Pjesnik je epsko-lirske naravi *T. Alaupović*.

Dionici borbe između „starih“ i „mladih“ bili su uz prije spomenutog Nazora i Vidrića, još: *Xeres de la Maraja (M. Begović)*, čije su zvonke pjesme spjevane u naj čistijem jeziku, zatim *Mihovil Nikolić*, Matija Lisičar, Velko Tomić i Viktor Badalić.

Ta borba nije bila bezuspješna. Sada nam pjesnici donose iskrene osjećaje svoje duše, a ne deklamacije i tzv. patriotske tirade. Ovdje je vrijedno, da se malo zaustavimo. Imaju li pravo oni, koji a priori osugnjuju patriotsku poeziju? Imaju i nemaju. Mnogi patriotskim usklikima pokrivaju sterilnost svoje misli. Patriotsko pjevanje ima skoro uvijek sižè, koji svojom monotonijom dodije. Smiješno je današ pjevati o krvi na bojištu, o maču i slično, jer je to neiskreno, a iskrenost je prvi uvjet prave poezije. Vaša biti ako ne genij, barem snažan talenat za prokrediti nove pute i omiliti u tom već do sad na sto načina obradenom predmetu.

3. Proza.

Naj stariji je po književnom radu od hrv. romansijera *Evgenij Kumičić*. Ostaviv se naturalizma, koji je i uveo u hrv. književnost, lati se obrađivaña povjesti u romanu. Uznese sva rodoljubna srca s više djela, navlastito „Urotom“, te kad se mislilo da je za uvijek zašutio, poda narodu — uprav ove godine — „Kraljicu Lepu.“ Ņegovi su romani tako sastavljeni, da nit je u nima povjest iskrivljena, nit radi povjesti trpi umjetnička strana. Taj neumorni radnik za dugo još ne će sustati. U Ņegovoj su glavi zasnovana još druga slična djela, koja ćemo s vremenom dobiti.

Ksaver Šandor Đalski je salonski umjetnik i učenik velikoga majstora Turgeņeva. Kao što je Kumičić bio uzeo naturalizam, Đalski je uveo ruski realizam, koji je dosta doprinio razvitku hrv. novelistike. U istinu Đalski piše malo lošijem jezikom, ali umjetničkim stilom i finom psihologijom nadvisuje

sve druge. U Đalskog razlikujemo tri pravea patriotski, čisto-umjetni i onaj tajinstveni subjektivni način pisaña, koji nam otkriva Đalskijevu dušu, zadojenu mističnim spiritizmom i Šopenhauerovom filozofijom.

Iz jedinog razloga, što je pisac na životu i što je Dubrovčanin, spomenuću ovdje *Iva Vojnovića*, auktora „Ksante“ koju je Alfreo Jensen — naš poznati prijatelj — preveo na švedski. Vojnović je zajedno s Đalskijem uveo onaj modernistički pravac, koji sada kod Hrvata prevladuje. Vojnović je prekinuo svoj novelistički rad g. 1886, te se kašnje posvetio drami.

Drugi su umjetnici još: *Kozarac*, *Borota* i *Leskovar*. Treba spomenuti od starijih *Novaka* i *Draženića*, a od mladih su vrsni pripovijedači V. Car Emin, Tucić, Sandučić, Bertić, Pierre Lucki, za tim muslimi: Osman-Aziz i Mulabdić.

Predimo sad na *erticu*. Po mojem mnijeñu naj bole i naj zanimljivije umije nizati erticu za erticom *Zagorka*. Što se patriotske strane tiče imade nešto sličnosti s polskim spisateljicama. Oduševljena rodolupka piše uvijek iskreno, kako i ćuti. Osim ñe imamo još dvije slične ženske, *Kristianu Solvegjs* (g. da Loiseau, rod. Vojnović) koja takoder poput svoje braće odabire dubrovačke motive, te *Kamilu Lucernu*. Satiričnim se erticama odlikuje *Matoš*, Srbijancima dobro poznat. Boraveć u Parizu, živeći na bohèmiansku, daleko od mjesnih obzira i privatnih trica, lasno mu je šibati desno i lijevo, malo i veliko. Nemu je srodan duhoviti *Lyr Xapula*, koji se nedavno pojavio.

Onu vrst pjesama u prozi à la Turgeñev prvi je počeo pisati *Fran Mažuranić*, sin slavnoga auktora Smail age. Razglašen je u Hrvata *R. Katalinić Jeretov*, koji je upravo lani sakupio svoje male ertice u jednu kñigu (Ine). Ta je kñiga bila preko mjere pohvalena, kao što je Katalinić puno mañi, nego što ga uznose. Katalinić bi bio u literarnom smislu puno vrijedniji, bilo kao pjesnik bilo kao ertičar, da je mañe i rjede tiskao. Puno je lapidarniji i snažniji od ñega *Andrija Milčinić*.

4. Drama.

Miletić je mnogo zaslužan za hrv. dramu i kao bivši intendant zagrebačkog zemaljskog kazališta i kao pisac. Upravo u

zadnje vrijeme spravlja veliko djelo „Pentalogiju“, od koje ćemo prvi dio dobit u knjigama Matice Hrv. *Tresić* je napisao više drama iz domaće povjesti, no vrhunac je postigao sa „Finis reipublicae“, koja riše rimski život i koja je od nega istog prevedena na talijanski, te od tal. kritičara silno pohvaљena. Drugi dio ima još izaći, premda je u rukopisu gotov. Želno se očekuje *Vojnovićeva* „Trilogija“ koja opisuje dubrovački život od časa, kad je gordi Napoleon uništio dubrovačku slobodu do danas. Dok je „Trilogija“ epopeja izginule dubrov. vlastele, naprotiv „Ekvinocij“ — napisan još 1898 — riše nam savremene pučke slojeve i neke dobro poznate dubr. tipove. *Dr. Milivoj Dežman Ivanov* — vođa hrv. modernista — sastavio je po svim pravilima moderne drame više djela, koja su imala uspjeha. Dramatizirao je takoder i Šenoino „Zlatarevo zlato“, koje je bilo upravo oduševilo zagrebačko općinstvo. Ivanova me drama „Vir“ mnogo svojim stilom sjetila tragedije „La Gloria“ od razglašenog Talijanca Gabriela d' Annunzio. Mnogo obećava — i dosta je i obećao, pače dao mladi plemić *Srdan Tucić*, čiji je realistički pravac („Truli dom“) našao odziva ne samo u Zagrebu i Spljetu, već i samom Narodnom Divadlu Zlatnog Praga. Nedavno je svojim prvijencem „Zimsko sunce“ slavio triumf u Zagrebu Istranin *Viktor Car Emin*. Njegova je književna — ne slava nego karijera — slična onoj Maksima Gorkoga. Pisao je kao i Gorki već u zrelije doba dobre ertice i pripovijesti, te na jednom neočekivano kao vulkan provali sa dramom, koja je pobrala i lovor-vijenaca i pohvala.

Ako navedem još *Kumičića*, *M. Šenou*, *Ogrizovića* i još kojeg, ipak nijesam prikazao svu hrv. dramu. Ona je puno veća nego što bi se dalo po ovim retcima zaključit. Ipak treba priznat, da hrv. drama ne nadvisuje ni hrv. poeziju ni prozu. Dok se na pozornici velikih naroda grozničavo bore razni »izmi«, hrvatski su originalni komadi većinom historijski i patriotski. To nije ništa nenaravno. Hrvati imaju još na političkom poľu da steku dosta, a kod takvih naroda još je patriotska drama potrebna. Ali već ide na bolje. Dosle je dramatski život bio samo u Zagrebu; u zadnje doba čujemo kako se po raznim mjestima osnivaju stalne družine, koje i ako diletantske nijesu na odmet. Osobito se ističe u tom Spljet. Tako se shvataње za dramu po-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

većava. No uz to mnogi hrv. pisci već iznose na daske razne probleme i socijalna pitaња. Ne će proć ni pun lustrar, a već će hrv. drama dostojno koracati za dramom tudih naroda. Mali narodi, ako ne će da ih veliki progutaju, moraju često izvršit u malo godina ono, za što je u velikim kniževnostima trebalo i više decenijâ. Tako se kod Hrvata razvio i modernizam, slikarska i kiparska umjetnost, pak će i drama.

Ja sam svršio. Htio sam da podam općenit pregled cijele hrvatske naj novije literature. Za to sam o piscima progovorio po par riječi, dok mnogi od tih zaslužuju sami za sebe dvostruko i više stranica, nego što ih ima ovaj moj kratki članak. Biću sigurno ispustio nehotice kojeg pisca vrijedna spomena, a hotimice sam premučao one niske epigone, koji se ne dižu nad običnošću. Tih ima u svakoj kniževnosti, kako i drača u polju, kako kukola u pšenici

Poznato je kako se sada zapadni romanski narodi mnogo zanimaju za „varvarske“ Slavene, kako čitaju i prevadaju slavenske pisce. Tako su i od Hrvata mnogi prevedeni. Da spomenem samo naj većeg i naj modernijeg hrv. pisca — Đalskog. On je preveden ne samo na slovenački, češki, ruski i polski, već i na talijanski i nemački, pače na švedski i mađarski.

U Dubrovniku 22. siječnja 1903.

Ignotus.

IKO

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

PJESNIŠTVO.

UMJETNO.

Božićna uspavanka.

— Ada Negri. —

Buji... paji... — od zime soba se smrzla;

Dijete, nemoj se buditi.

Od starog jednog ogrtača, sine,

Odjelo ti šijem, da te zima mine.

Svijeća drhti, umorno se oko sklapa:

Dijete bijela lica,

Ko zna da l' ćeš sutra prije dana bijela

Râno moja, ugledati svog odijela!...

....Buji ...paji. — Božićna noć pokriva svijet:

Libera nos od svakog zla. —

Pahulice snijega vijaju se guste:

Kaple se cijede, kroz strehe kuće puste.

Ja sam ti pričala priču o Isusu,

Dijete. — A ti gledaše

Mislenim očima, koje i sada znaju

Što je bol; a gorem sviknuće se vaju;

— Je l' istina — pitaše me — da se rodi

U staji a slama mu

Kolijevka bila i išao za nas

Po zemli grešnoj, da nam bude spas? —

— Istina je! — On nas šćaše da izbavi,

Al' ga mržnja na krst pribi;

Pa sve za'man... dvadest vijeka borbe, plijena,

Pokriva zemlju njegovu krsta sjena...

Jer se na zemli ljudski život vuče

Medu krémom i dućanom,

Med' neznañem, bijedom siroticom,

Medu mânom, boli i crnom tamnicom —

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

...— Mir i ljubav zar baš nikad živjet ne će? —
 — Jadno dijete, ti to ne znaš;
 Noć je sveta! Bez prestanka snijeg pada
 Po bijelim cestam... svuda studen vlada;

Sutrašnjom zorom zvona će da reknu:
 — Neka bude mir i hlebac
 Ćudima dobre voľe svuda na svijetu! —
 Al' i tada laž će da izuste kletu.

U Božićnoj zori svako jedno dijete,
 Te ga sudba tvoja goni
 U čijem je hlebu još i suza čista
 Ustati će sa dušom Isusa Hrista,

I sve će kolibe imat po jedno dijete
 Silno i jako, koje će
 Oštreć misao na života borbe lute
 Nepobjediv stvorit mač, krčeći svuda pute;

Jednog će dana ustati milijoni
 Sa gromom i bleskom
 Prorokâ ovih! I na njihov napad jaki
 Propanuće ovaj stari svijet opaki...

Jedini zakon Vandeje biti će tada
 Zakon ljudskog života.
 Tada samo svakom stvoru biće bole
 I reć ćeš moći: *Mir ljudima dobre voľe!*

Sa uzglavlja tužnog tvoga, moje dijete,
 Sa silnom i jakom vjerom
 Božićnu pričü ovu pričä ti tvoja mati,
 Hriste moje krvi, neka te sreća prati!...

Beč.

Krun. Tonković.



Збогом остај, цвијете мили! . . .

Глас прелеће све Полабље:
 »На Германе, Србаљ ко је,
 »Да тунимо оштре сабље
 »За кнезове мртве*) своје!...

Све Полабље листом плану.
 Витезови хрле чили...
 Млад Ратибор драгој шану:
 »Збогом остај, цвјете мили!...

Судриле се војске двије.
 Борило се и борило...
 Мир завлад'о к'о и прије,
 Ал' јунака мање било...

За брда се сунце криво,
 Кад Ратибор рањен стиг'о:
 »Јуначки се, драга, било,
 »Побједу је Србаљ диг'о...

Уздисање тад се чуло...

Кад се задњи зраци скрили,
 Жалостиво одјекнуло:
 »Збогом остај, цвјете мили!...

Беч, новембра 1902.

Душан Тамишчић-Хумски.



Ж е љ а.

Сиње пространо море у сну дубоком снови.
 К'о да је замрло све, гробна тишина влада...
 Блиједи мјесец горе пучином тихо плива,
 К'о будни чувар поћни силних звјезданих стада...

А ја осамљен стојим на жалу Сињег мора
 И тугом срдашца свег зовем драгану своју,
 К'о тужна мајка када са свога пустиг двора
 Јецањем зове сина, што је ван'о у боју...

Тихани вјетрић пирка с даљних маслинских гора
 Па ми милује лице к'о да ме утјешит жели,
 Али се вара вјетрић, јер ми не види борџ,
 Што се на челу виде, кад данак сиње бијели...

О тихи вјетрићу мој, да можеш нешто сада
 Летнути далеко ој, до једног мирног двора,
 Гдје чедо једно бајно, дражесна вила млада
 У слатком сану снови, док је не прене зора...

*) У првој половини X. вијека за владе цара Отона I. позвао је лужички маркгроф Геро 30 српских кнезова на гозбу, па их све осим једнога поубијао. Посљедица тога био је свеопћи устанак Срба, који протјерају Нијемце на лијеву обалу Лабе.

Па да јој кажеш причу о двоје негда драги',
 Како су силно они вољели једно друго
 И како једном она — земаљски анђ'о благи
 Невјером поста њему — отада има дуго....

И како увијек он за њом чезне и вене,
 Славећи пјесмом својом вилинске њене дражи:
 Дражесно лице њено и плаве косе њене
 И како с тугом сада на жалу морском стражи....

Дубровник, августа 1902.

Душан Таминцић-Хумски.



Састанак.

Пијмо, браћо, то грјех није
 То је неба дар,
 Па што онда да не пије
 Академичар?!

Купнимо се чило, журно
 У заносу свом.
 Наздравимо сада бурно
 Роду србинском!

Тако браћо, тако само!
 Живио нам род!
 Запјевајмо сад »Онамо«
 Нек се тресе свод!

А сад нека доста буде,
 Нек се стиша жар!
 Виолине нек загуде,
 Зајеца гитар....

Беч.

Али тужно, тужно јако
 Да проплаче кам,
 Јер ја волим само тако,
 Кад се раздрагам..

Тако, тако... баш умилно!
 Ах тужан је јек!
 А ја тугу волим силно,
 Шта бих без ње тек?

Јер ја немам тог весеља
 У часима свим,
 А да није туга веља
 Помјешана с њим.

Ја уживам у тој тузи,
 Не могу без ње.
 Свирајте ми тужно, друзи
 Туга ми је све!....

Душан Таминцић-Хумски.



У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А



Laskavcu.

Oj laskavče gadni, natrag bježi,
Jere mjesta tebi ovdje nije,
Crna, grešna, podla duša tvoja,
Iskrenost mi hoće da ispije!

Mrzak si mi kao lupež kleti,
Jer nevinu iskrenost mi dižeš,
Dižeš mirno bez sile, oružja,
Udvaraš mi, do tajana stižeš!

Natrag bježi, daleko se odbi'
Izmed' zv'jeri gadna pl'jena traži.

Tvom zanatu tamo se pristoji,
Tamo laskaj, tamo kradi, laži!

Natrag, dakle, uklon' mi se s oči,
Pa neka te i ne vidim više,
Ukloni se, neka mogu onda
Živjet bole, mirnije i tiše!

4. I. 1903.

Abećedović.



Iz morskih soneta.

I.

Polegnuše po tratinam trave,
Kosaračko čujué milovaé.
Čujué hihot moméadije zdrave,
Što no glede zaljubléno jaé.

Oj prostoto moje majke Slave,
Dale idu tvojih sinkâ saé:
Siúim morem porinuše splave.
Oj bogatstva luto pozivaé,

Otkud - pifaš - meni duša néžna,
Otkud sudba da me úina dira?
- Otkud, more, tebi pjena sn'ježna?

Slutné, čežné tajnovita vira
Sunu igra silna, neizbježna,
Pa se r'ješe u pjesmice mira...

II.

More, plahto čista, netaknuta
Silni, velik gospodare vodâ,
Sila ti je strasti zapregnuta
Pobjedama slave lúckog roda.

Vojskovodâ tobom voľa kruta
Šilom vlada, tvoja se sloboda
Časom diže, pa podlegne lúta
Pod vedrinom nebeskoga svoda.

A ja nemam za to svoje čelo
Svjecke brige boram izrovano
Vedra neba, kôm ga dizat smjelo.

Zaboravi mrežu je rasprelo
Na tom čelu čedo zaplakano
I slobode znaemeé pomelo.

Andrija Drivaštanin.

Pjesme Didaka Pira.

Piro Flavij Jakob (Didak), jevrejin, rodi se u Evori u Portugalskoj 1517. god. Izagnan iz domovine proputova Englesku, Francusku, Belgiju, Švicarsku, Italiju, Grčku, Egipat i dobar dio Azije. Zatim se povuče u Dubrovnik, gdje je do smrti živio. Broje ga u ponaj bole latinske pjesnike onoga doba. Jedan dio njegovih pjesama ugleda svijetlo 1582. kod Tomaza Natali u Krakovu, preštampan 1592. u Mlecima *sub signo leonis*, a 1596. kod Felice Valgrisio. Neizdate pjesme imaju naslov: *Didaci Pirrhi Lusitani elegiarum libri III.* ad D. Slatarichium, Patav. Scholae Rectorem et equitem splendidissimum: accedit Lyricorum libellus eodem auctore. (Po Lubićevu „*Dizionario Biografico*“). Ko bi želio potańih vijesti, upućujemo ga na Dubrovčanina Tomaza Chersu koji napisa posebnu biografiju štampanu u Firenci 1826.

Ovdje prešampavamo štampane pjesme spomenutoga pjesnika, jer je ta kńiga danas vrlo rijetka i teško se može nabaviti. Prešampavamo ih e da bi bile pristupnije prijateljima i istraživaocima stare dubrovačke kńiževnosti.

Kńizi je naslov: »De illvstribus familiis qvæ hodie Rhacvsæ exstant, Anno 1582. Cal. Ian. Ad amplissimvm Senatvm Rhacusanum. Didacus Pyrrhus. Cracoviæ.«

GASPARI MALINII ARCHID.

SANDECEN.

EPIGRAMMA.

Quam sit amœna situ, quam splendida ciuibus amplis,

Quamque potens armis, quamque Rhacusa toga.

Egregio vates hic monstrat carmine Pyrrhus,

Pyrrhus Apollinæ gloria magna lyræ.

Hæc Veneto nuper vulgata encomia prælo,

Natalis Craei nunc dat in vrbe legi.

Prima igitur Pyrrho debetur gratia, Thomæ

Alterâ, pars hinc est laudis vtrique sua.

AD NOBILISSIMVM
 AC PRVDENTISSIMVM D. MI-
 chaelem Mensium, Senatorem grauissimum,
 & ærarij III. virum, &c.
 IN OBITVM VENERABILIS D.
 Maurij Vetranij, Poetæ Illyrici, &c.

ELEGIA PYRRHI.

Sæuit hyems, & stat Sergus niue candidus alta,
 Nec decor est syluis, squallet & omnis ager.
 Hic violæ tamen, & niueis permixta ligustris
 Lilia, & hic viridis myrthus, & albarosa.
 Et variæ circum volucres, quæ noctis in umbra
 Nescio quid liquido gutture dulce canunt.
 Dicite qui sedes, & Diis loca grata tenetis,
 Vnde sub hyberno sidere veris honos?
 Vix ea: patricij cum sic pars magna senatus,
 Mensius heus inquit, quisquis es adde preces.
 Adde preces, & tura, sacram dum condimus vmbram,
 Et facimus iusti funeris exequias.
 Occidit (heu) charum Misis caput, occidit inquam
 Maurus, & heu longum iam silet ille senex.
 Cuius ob os oculos, atque ora obuenterat omnis
 Quæ gens lata colit littora Dalmatiæ.
 Qualis apis per prata volans florentis hymetti,
 Nunc thyma, nunc cytisum, nunc legit ore rosam.
 Quale canit, Siculis Siren dum ludit in vndis,
 Aut miseris nautis instruit insidias:
 Talis ad auratam citharam nunc fortia facta,
 Nunc veteres nobis ille canebat auos.
 Tum genus antiquum, & claræ primordia gentis,
 Atque vrbs nostra quibus creuerit auspiciis.
 Illa quidem creuit, quo primum tempore classis
 Appulit Illyricis regia littoribus.
 Tum primum egregiis bellus conspectus in armis,
 Vt patrium vindex asserat imperium.



Ibat oliuifero Vergatus vertice in auras,
Ultima pars Baccho consita montis erat,
Planities haud lata fuit, quam clauserat inde
Mons sacer, hinc liquidis stagna refusa vadis.
Parcite, ait Dryades, & vos discedite ab alto
Culmine, si qua vetus numina lucus habet.
Iam veniet, qui vos dilecta pellet ab vmbra
Sergius, is nostræ conditor vrbis erit.
Nec mora sit, parua designat mœnia fossa,
Raraque partitur iugera militibus.
Creuit opus, lecti passim venère coloni,
Fluxit & hinc, illinc plurima nobilitas.
Nobilitas seros olim visura nepotes,
Et patrio dignam sanguine progeniem.
Cui sua libertas multos intacta per annos
Et stetit, & nullo stat violanda die.
Vera cano, vatem non decipit augur Apollo.
Ille simul mentem mouit, & ora Deus.
Quem bona libertas amplectitur, aureus illi
Iuppiter effulsit de meliore polo.
Deducitque dies niueos, & temperat astrum,
Et fortunato torquet ab axe rotam.
At qui turpe iugum, quique efferat iussa tyranni,
Qui potuit regum ferre supercilium:
Ille ratem subigat damnato ad crimina remo,
Dumque ratem subigit, verbere terga sonent.
Claudat & infelix crudeli funere vitam,
Nec sit honos cineri, nec tegat ossa lapis.
Quam bene qui patriis depellit ab arcibus hostem,
Ipse suo patriam sanguine tingit humum.
Et cadit aduersa transfixus cuspede pectus,
Nec venit in stygios degener vmbra lacus.
Illius arma canat, & faxint funera vates,
Funera Pieriis inclyta carminibus.
Saxa quoque imponant, & lauro saxa coronent,
Omnis & inscripto carmine crescat honos.
Talia dicta dabat Maurus. Mors atra loquentem
Impediit, querulam dissecuitque lyram.
Nos lacrymas, nos tura damus. tu lilia plena
Sparge manu, & longum manibus adde vale.

FINIS.

NARODNO.

Grkiña djevojka i momče Hercegovče.*)

— Pribježio *Antun Mišas.* —

Zapjevala Grkiña djevojka	I tomu se momče dosjetilo,
Jutrom rano po vrh Carigrada,	Te dobavi vr'jedne mušterije
Ko usadi lozu trebidraga	Da mu prave drvene garage
Na sred b'jela grada Carigrada,	S kojim hoće vodu navratiti
Da zahladi pola Carigrada,	Do bijela grada Carigrada
Dala bih mu objubiti lice.	A do dvora Grkiñe djevojke.
To doznao čobanine Jovo	To vrijeme nije vele stalo
U Trebiñu gradu bijelomu	Doveo je vodu k Carigradu,
Brzo s'ječe drvo bukovine;	Ispred dvora Grkiñe djevojke.
I tovari karvane velike,	Teče voda preko Carigrada
Goni Jovo k b'jelu Dubrovniku,	Slijeva se kroz Saraj u more,
Tamo gradi tananu galiju.	Pa dozivlje Grkiñu djevojku:
Kad galiju bješe sagradio,	Evo tebi vode sa Sitnice
Sakupio dvanajest mrnara,	Neka možeš cv'jeće pol'jevati
Zajedrio k b'jelu Carigradu,	I bijelo lice umivati.
Te usadi lozu trebidraga	Kad poliješ krasno cv'jeće svoje
Posred b'jela grada Carigrada	I umiješ b'jelo lice svoje
Prije zore i bijela dana.	Daćeš meni néga objubiti.
Brzo se je loza uzgojila	Veli nému lijepa djevojka:
I zelenim lišćem načinila;	A bora ti, momče Hercegovče,
Dode vakat od Vidova dana	Kad ustr'jeliš na nebu zvijezdu,
Zahladila pola Carigrada,	Ter ti zv'jazda na zemlju panula
Pa on veli Grkiñi djevojci:	Tad ćeš meni objubiti lice,
Daj, djevojko, što si obećala.	B'jelo lice prije neobjubljeno.
Veli nému Grkiña djevojka:	Tada reče čobanine Jovo:
Vjera tebi, momče Hercegovče,	O djevojko, živ' te Bog ubio
Kad dovedeš vodu sa Sitnice	Teb' ubio a ja te ljubio,
Do bijela grada Carigrada	Ak' ustr'jelim na nebu zvijezdu
Da ja mogu cv'jeće zal'jevati	Da j' ustr'jelim ustr'jelit je hoću,
I bijelo lišće umivati.	Al' na zemlju pasti meni ne će.

*) Ovu sam pjesmu čuo pjevati u Carigradu od jednog Bošnjaka uz gusle.

Te on šeta do dvora djevojke
 Zape str'jelu za zlatnu tetivu
 I dozivlje lijepu djevojku:
 Na pogledaj, Grkiño djevojko,
 Kako str'jelam na nebu zvijezdu
 I kako će na zemlju panuti.

Prevari se ujede je guja,
 Te išeta visokom penđeru,
 On ne str'jela na nebu zvijezdu
 Nego str'jela Grkiñu djevojku,
 Ustr'jeli je po sred srca živa,
 Mrtva mlada niz kulu panula.

BIĀEŠKE.

Luj Leže, čuveni francuski slavista, navršio je 31. pr. m. šezdesetu godinu života. Svojim naučnim radom o Slovenima, i ljubavlu prema njima, Luj Leže zaslužio je da ga s poštovañem spomiñu i slovenski narodi i slovenska nauka, i da znaju barem u kratko šta je ovaj neumorni radnik do sad uradio za Slovene i slavistiku.

Luj Leže rođen je posljedñeg dana 1843. u Tulonu. Još u dvadesetoj god. počeo se zbližavati sa Slovenstvom, i od toga doba Sloveni su predmet ñegove ljubavi i proučavañia. On je treći profesor poslije Mickijevića na katedri slavistike u pariškom Collège de France. Sa ove katedre počeli su se Francuzi kako treba upoznavati sa Slovenima. Zato imaju naj više zasluge Mickijević, Sen Reñe Tajlandij, a ponaj više, bez sumñe, Luj Leže. On je radio i radi i kao profesor i kao pisac. Sa članaka po raznim novinama, Luj Leže prešao je na pisañe čitavih knjiga, i sad su ñegova djela o Slovenima čitava mala biblioteka. Između prvih ñegovih radova treba pomenuti „Junačke i druge pjesme čeških Slovena“, za tim su se javlale Ležeove knjige jedna za drugom. Prevodio je i štampao srpske pjesme, pripovijetke slovenske, o Rusima, Česima, Polacima, Bugarima i t. d. Prošle godine štampao je slovensku mitologiju. Od 1868. do 1871. Luj Leže predavao je u Sorboni o književnostima slovenskih naroda, godine 1873. postao je profesor slavistike u školi za žive istočne jezike, a 1885. opet se povratio u Collège de France.



Luj Leže govori gotovo sve slovenske jezike sa svim pravilno. On je spremio mnoge ugledne i čuvene radnike i naučnake, među kojima zauzima istoričar Rambo odlično mjesto.

Iskreno želimo da g. Leže poživi dugo godina nauci, kojoj je tako potreban, Slovenima, koji ga poštuju i svojoj otačbini, koja se nim s pravom može ponositi.

*

Prošle godine mjeseca novembra Stojan Novaković navršio je šezdesetu godinu. Stojan Novaković spada među prve naučnake na Slovenskom jugu. Prije dvije godine Češka Akademija Nauka jednoglasno je izabrala ovoga srpskoga naučnaka i državnika za svoga člana. U motivaciji te odluke između ostaloga nalazi se ova stavka:

»St. Novaković, predašnji predsjednik ministarstva u Srbiji, a sada srpski poslanik u Petrogradu, obilatouću naučno-književnog rada, brojem rezultata u naučnijem istraživanjima, dubinom misli i širinom pogleda, — danas je *prvi auktoritet na Slovenskom Jugu*«.

Ova ocjena Češke Akademije Nauka vrlo je laskava za Srbe.

*

Mjeseca novembra prošle godine otvorena je u Petrogradskom Tavričeskom dvorcu izložba odjelâ i nošnje mnogijeh naroda. Naj bogatije je i naj bole ureden ruski odjelak. Opću pažnju skreće odjelak, u kome je izložena nošnja iz Srbije. Za ovaj odjelak naj više je predmeta poslala kraljica Draga.

*

U prvoj svesci beogradskoga „Kola“ ima ocjena o knizi: »Iz Dekadence, album slika od Podnopoljskoga«. O toj knizi veli D. A. Ž.:

Knjiga „Iz dekadence“ lijepo se i prijatno čita, i ako piscu oskudijeva još umješnost u sastavljanju cjeline od pojedinih slika; ali se svakako vidi u piscu jak talenat i snažno pero. Jezik mu je lak, uz neke neizbježne provincijalizme, kojih bi se trebalo čuvati.



Pisac je posvetio svoju kńigu Boki i njenim staricama „kojima oči iskapaše izgledajući hoće li vam kroz Verige iz daleka svijeta doploviti jedinae“.

Nadamo se, da će novi i talentirani pripovijedač pružiti srpskoj kńiževnosti još koju ovakvu lijepu sliku, a dotle neka je iskreno preporučena ova kńiga „Iz dekadence“.

*

Roman Branislava Đ. Nušića *Opštinsko dijete*, koji je izlazio u „Delu“, otštampan je u zasebnu kńigu, vrlo ukusnoga izdaña. Cijena je kńizi 1.50 dinara ili krune.

Hrvatski novinar Dinko Politeo pokrenuo je u Zagrebu list: „Pravu Hrvatsku Misao, smotru za politiku i kńigu“. Stožerne točke ove smotre biće: hrvatsko državno pravo, slavenska zajednica i kršćanska sloboda.

*

U svesci za decembar „Dela“ na prvom mjestu nalazi se prikaz D.ra Mih. V. Vujića fiziokratskijeh odjeka u Dalmaciji pod natpisom: *Jedan odjek fiziokratije u Dalmaciji*.

*

Izašao je drugi dio rječnika srpskog i nemačkog jezika, što ga je priredio profesor A. M. Matić, a izdaju braća M. Popović u Novom Sadu.



УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА